

Grammatica Porretana

K. M. Fredborg & C. H. Kneepkens

Till now the Porretan school's theories of predication and syntax have been known only through Gilbert's trinitarian treatises, Eberhard's *Dialogus* (from ca. 1193) and the *Compendium logicae Porretanum*.¹ The grammatical glosses, however, like the *Promisimus* and others, also refer to a specific Porretan doctrine of grammar.² A partially preserved set of *Glosule super Priscianum minorem*, found in ms Oxford, Bodl. Libr. Canon. misc. 281, fols. 73v-83v merits attention as an important source for Porretan grammar - and metaphysics - in spite of the anonymity of their author. For, they present the Porretan semantics and syntax directly and without the bias of their antagonist grammarians. Although these glosses initially seemed to have been put together in a rather loose way, a closer inspection of the text reveals their internal coherence and significance as an important document from the *Porretani* themselves.³

THE MANUSCRIPT: Oxford, Bodl. Lib. Canon. Misc. 281

The description given by Coxe and De Rijk⁴ should be corrected, insofar as the manuscript holds not only one or two, but three different major texts and some additional grammatical notulae:

I. The anonymous gloss on *Priscian Minor*, *Licet multi in arte*, (Prisc. XVII.1-XVIII.52), fols 1r-73r.⁵

---

1. For the Porretani, see Lauge Olaf Nielsen, *Theology and Philosophy in the Twelfth Century: A Study of Gilbert Porreta's Thinking and the Theological Expositions of the Doctrine of the Incarnation during the Period 1130-1180*, Acta Theologica Danica XV (Leiden: Brill, 1982).

N. M. Häring (ed.), *The Commentaries on Boethius by Gilbert of Poitiers*. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Studies & Texts 13 (Toronto, 1966). Henceforth Gilbert, *Contra Eut.*, ed. Häring.

N. M. Häring, 'A Latin Dialogue on the Doctrine of Gilbert of Poitiers', *Mediaeval Studies* 15 (1953) pp. 243-289. Henceforth *Dialogus*.

Sten Ebbesen, Karin Margareta Fredborg, Lauge Olaf Nielsen, 'Compendium logicae Porretanum ex codice Oxoniensi Collegii Corporis Christi 250: A manual of Porretan doctrine by a pupil of Gilbert's', *CIMAGL* 46 (1983). Henceforth *Log. Porr.*

2. *Promisimus* in Hunt 1950, p. 51-51. Cf. MS Leiden, Univ. Lib., BPL 154, fol. 59v: Item accidet secundum hoc quodlibet substantivum nomen esse denominative sumptum ab aliqua proprietate: *Socrates* enim a Socracitate denominatur et sic de aliis, quae mentiuntur Porretani. Petrus Helias in De Rijk 1967, vol. II.1, p. 231; cf. Irène Rosier 1987 p. 314-318.

3. Cf. Fredborg 1987, p. 189-191; Kneepkens 1987b, p. 344; id. 1988, pp. 161-162.

4. Cf. Coxe 1854, p. 646; De Rijk 1975, p. 22-33.

5. Cf. Kneepkens 1976, pp. 13-15; id. 1978, p. 132; id. 1987a, pp. 47-48; Fredborg 1987, p. 186, n. 43.

incipit: "Licet multi in arte grammatica ... ordine congruo de illis tractauit", author's prologue, fol. 1r.

fol. 1r: "Priscianus igitur de arte grammatica se tractaturum proponens ... fol. 73r (explicit) accusatiuis, iunguntur cum genitiuis".

The quires, each of 8 folios, are now so bound that the original second (but now third) quire, fols. 17-24, should precede the second quire, fols. 9-16. Fol. 29a is forgotten in the folio-enumeration.

After the *Licet multi in arte* the scribe introduced a note on prosody, fol. 73r: "Nota quod sinalipha est quando una vocalis ... eliditur secundum tempus cum duo habeat tempora quemadmodum si proferretur".

II. The anonymous Porretan grammar, which is written in the same hand as the first grammatical treatise and note. Doctrinally, this gloss differs considerably from the preceding commentary. It covers fols. 73r-83v and is an acephalous, fragmentary commentary to *Priscian Minor*, which is glossed in a jumpy and threefold order of sequence. The terminology and doctrinal positions appear to be the same throughout, although the section on predicative constructions (*construere substantiue*) is stated more confidently in the later part (p. 48) than in the beginning (p. 22)¹

incipit: "*Nec mirum. Forsitan alicui uideretur* , fol. 73r ... fol.83v (explicit) nominatiuos, debent precedere verbum".

Contents:

fols. 73r-74r ad Prisc. XVII.195-197. De ratione construendi personaliter vel substantiue (p. 21 sq.). De uocatiuo casu pronominum. (p. 23 sq.)

fols. 74r-78r ad Prisc. XVII.12-17. De ordinatione dictionum (p. 25 sqq.). De significatione nominum et uerborum (p. 27 sqq.). De causis quare pronomina reperta sint (p. 32). Quare pronomen debeat poni post nomen (p. 32). Quare reperta sint pronomina causa propriorum (p. 32 sq.). Quare omnia nomina sint tertie persone (p. 33 sqq.). Quare inuenta sint pronomina in tribus personis (p. 35). Quare in prima persona et secunda sit repertum tantum unum pronomen et multa in tertia (p. 36 sq.). Quare pronomen debeat poni post uerbum (p. 37). De discretione (p. 37 sq.) De significantia (p. 38 sq.). De conceptione (p. 39). De applicatione (p. 39). De absolute verborum (p. 39 sq.)

---

1. Cf. Kneepkens 1987a, pp. 48-49.

fols. 78r-79v ad Prisc. XVII.22; 25. De partibus orationis in interrogatione positus (p. 41 sqq.). De interrogatione speciei actus (p. 45 sqq.)

fols. 79v-80r ad Prisc. XVII.76-79. De nominibus substantiue constructis (p. 48 sqq.)

fols. 80v-81v ad Prisc. XVII.106-108. De possessiuis (p. 51 sqq.)

fols. 81v-82r ad Prisc. XVII.43-45. De interrogatione speciei per 'quis' et 'quid' (p. 55 sqq.)

fols. 82r-82v ad Prisc. XVII.53-56. De declinatione pronominum (p. 59 sq.)

fols. 82v-83r ad Prisc. XVII.66. De constructione transitiva et intransitiva (p. 60 sq.)

fols. 83r-83v ad Prisc. XVII.76. De uerbis substantiuis, uocatiuis et adiectiuis (p. 61 sqq.)

After a blank line the same scribe copied some notes on punctuation fol. 83v, "<N> ota quod aliud est distinctio ... hodie notamus" and a set of notes on prosody and metre fols. 83v-84r, "nota quod non solum producit ... soleat huiusmodi cesura fieri".

Part I and part II are written by the same (perhaps French) scribe and dates from the end of the twelfth century. He appears to have taken no care in indicating that he copied from different texts, e.g. by marking major breaks. The Porretan grammar is set off from the *Licet multi in arte* only by leaving the initial letter of the incipit to the rubricator's ornamentation, as is done also at the break between the second and third part of the Porretan grammar at fol. 81v.

III. A logical tract on *obligationes*, fols. 84v-87v. This is written in a different thirteenth-century hand. It was edited by De Rijk 1975.

Incipit: "Finis ... (explicit) quod est impossibile."

THE ATTRIBUTION OF THE SECOND GRAMMAR IN MS OXFORD, BODL. LIBR., CANON. MISC. 281 TO THE PORRETANI.

The attribution of the *Glosule super Priscianum minorem* to the Porretan school takes its point of departure from the criticism mentioned by

the gloss *Promisimus* and directed against the *Porretani*.¹ Three different points are mentioned, of which the first is on Porretan predication.

The Porretans, says the *Promisimus*, hold that nouns in the predicate are not 'of any (*viz.* first, second or third) person'. For, since the noun signifies substance with quality, it is 'of a person' by signifying substance; but not so, by signifying quality. Hence, in the subject where the noun suppositis the matter which the sentence is about, the noun is 'of a person'. In the predicate, where it only appositis the (signified) quality, the noun is not of 'of a person'. For, in "I am white" *white* only appositis the quality.

Nota quod hic manifeste est Priscianus contra Por<retanos>, qui dicunt nomen in apposito nullius esse persone. Dicunt enim quod cum nomen significat substantiam cum qualitate, inde quod significat substantiam est alicuius persone, sed non inde quod qualitatem. Unde in supposito ubi supponit rem de qua agitur est alicuius persone; in apposito vero ubi tantum qualitatem apponit non est alicuius persone. Cum enim dicitur "ego sum albus", ibi *albus* tantum qualitatem apponit.

This corresponds to the first page of the *Glosule Porretane super Priscianum minorem*:

'*Socrates sum homo*'. Hoc autem nomen *homo* positum post verbum non obtinet locum illum, ut determinet personam uerbi, sed ut appropriet substantiam uerbi ... Non dico, ut quidam, nomen illo loco significare substantiam que persona dicitur, sed concedo ibi positum non ut significet personas, sed qualitatem (p. 21).²

As a conclusion to this interpretation of the twofold signification of the noun the Porretan *Glosule* stress that the noun does not loose any of its two significata, but that the focus in the subject is on the substance, in the predicate (*viz.* after the verb) on the quality, regardless of correspondance in the *persona*:

Sicut enim habens locum ante uerbum significat qualitatem qua subicit id de quo est sermo, nec tamen ponitur ibi, ut significet qualitatem, significat similiter post uerbum personam et eandem quam et uerbum et nomen ante uerbum. Non tamen ex identitate persone cum illo construitur nec aliqua similitudo personalis inter illa obseruatur (pp. 21-22)³

1. Cf. Hunt 1950, pp. 51-52.

2. Cf. below p. 42, where the pair 'substantia nominis' & 'qualitas nominis' is being restated as the pair 'persona' & 'qualitas persone'.

3. Cf. Gilbert, *Contra Eut.*, ed. Häring, pp. 296.34 - 297.66.

Closely connected with this non-personal interpretation of the predicate noun is the view that *sum, es, est* is equivocal and will need a noun in the predicate position for its semantic determination. Both in the *Compendium logicae Porretanum*¹ and the *Dialogus*² the same position is held, but it is set forth more comprehensively in the *Glosule super Priscianum minorem*:

Hoc uerbum *sum* equiuoce significat quodcumque substantiale ex prima inuentione et omnia accidentia ... Hec autem uerba, substantium et uocatum, substantia sunt ad omnia nomina ab illis proprietatibus indita rebus quarum sunt, et ea ad determinationem sue equiuocationis exigunt, quia significationes illorum nominum certas in se habent confusas (p. 22).

Est enim inuentum hoc uerbum *sum, es, est* propter apponendas substantias subiectorum. Vnde ex officio apponendi eas dictum est substantium. Et est quidem repertum ut equiuoce significet quascumque personas subiectorum. Quas cum propter equiuocationis confusionem sua significatione non distinguat, adiunguntur ei nomina significantia eas ad determinandum quam earum habeat apponere in qualibet locutione (p. 62).

Since the Porretans considered the nouns used in predicate position as focusing on the quality, we find both in the *Glosule* and in the *Dialogus* that the noun when posited after the verb in the ideal word order is construed non-personally and substantively with the preceding verb. In the *Dialogus* is used, among a large number of examples of substantive constructions, the following: "Behold, as a virgin she shall give birth" (ecce, virgo concipiet, *Isaiah* 7.14) where *virgo* must be construed substantively, as 'pariens virgo' and be conceived as a determination to the predicate, not to the subject. Otherwise, says the *Dialogus*, this saying loses its true and miraculous meaning.³ In the *Glosule super Priscianum minorem* the substantive constructions are mentioned four times and cover both determinations of the substantive and vocative verb, e.g. "*sum homo*" and "*vocor Virgilius*" (p.21-22, 62-63) and predicative noun constructions, as "you will come as a wellcome guest from Tiryns" (*uenies Tirintius*, p. 22, 49); in the last example Priscian is criticized for his ignorance of the substantive constructions of the noun with the verb in the predicate and for mistakenly construing *Tirintius* personally with the subject and hence

1. *Log. Porr.*, p. 11.

2. *Dialogus*, p. 253: At cum substantivum uerbum infinite significet substantiam, i.e. essentiam, ... exigit nominativum ad determinandam confusionem suae significationis.

3. *Dialogus*, pp. 253-254.

deeming the sentence ungrammatical (subject noun in the third person construed with the verb in the second person !).

Previously the expression "substantive construi" was known only from the *Dialogus* and from opaque statements by the critics of Porretan theory of predication.¹ The *Glosule Porretane* is not only another witness to the Porretan non-personal constructions in the predicate, but also show that the point of departure was the substantive verb or the copula and its particular effect on nouns in a 'substantial' predication, from which it was extended also to accidental predication:

Si vero quesieris que ratio sit construendi inter uerbum substantium aut uocatum et nomen post illa positum, respondeo quia uerbum substantium est ad illud et propterea illud nomen cum illo sic construitur. Et quid est "uerbum esse substantium ad illud": in multiplici substantie uerbi et persone significatione qualitatem illius nominis et substantiam continere, ut hoc uerbum *sum* equiuoce significat quodcumque substantiale ex prima inuentione et omnia accidentia (p. 22, cf. p. 63).

The second Porretan view, according to the *Promisimus*, that they held, with Donatus, that nouns with *-ius* in the genitive case, *-i* in the dative case should be considered as pronouns, and not as nouns, has no parallel in the selection of glosses in the *Glosule Porretane*.

The last Porretan view quoted in the *Promisimus* concerns proper names either put in the plural or combined with the distributive signs *aliquis* and *quidam*. For this a parallel can be found in the *Compendium logicae Porretanum*,² but none in the grammatical glosses.

One typical feature of Porretan semantics is that a noun has distinct *significata*, i.e. that the noun does not signify 'substantia cum qualitate', which was the current view of twelfth-century grammarians, but strictly 'substantia et qualitas'. This, however, did not make the noun equivocal. This theory relates to the particular Porretan distinction between *id quod*, corresponding to the 'substantia' (in ontology the *subsistens*), and the *id quo*, corresponding to the 'qualitas' (in ontology the *subsistentia*)³. The Porretan grammar does not put forward this doctrine by mechanically repeating the technical terminology *id quod* / *id quo* as if it was understood, but expounds it in the (Boethian / dialectical) context of "manifestare intellectum" of what was signified by a noun. And hence, in order to

1. *Dialogus*, pp. 253-254; Robert of Paris, edited in Kneepkens 1987a, Deel II, pp. 40.28 - 41.34.

2. *Log. Porr.*, p. 18.6-8; 66.63-69.

3. Cf. Gilbert, *Contra Eut.*, ed. Häring p. 296.34-297.66; Christopher J. Martin, in *Log. Porr.*, p. XXXVIII.

communicate that, the noun must not only signify the *res subiecta*, but also its particular property / quality - the latter being the very cause of the imposition of the noun. Therefore, nouns are im-posed on things by virtue of the particular qualities of these things, in such a way that the noun, at the same time, signifies *what is named* and the *property from which* it has got its particular name:

Ideoque ut uoce manifestetur intellectus, necesse est ut nomen non tantum significet rem subiectam, sed et eius proprietatem. Vnde rebus sunt inposita nomina ab earum proprietatibus, ita ut nomen simul significet rem cui inponitur, et proprietatem, ex qua inponitur (p. 28).

There are many corrolaries to this Porretan theory of *id quod / id quo* which are reflected in the use of similar technical terminology in the *Compendium logicae Porretanum*¹ and in the grammatical treatise (p. 44 *et passim*) concerning the difference between *substantia subiecta*, bearer of form, and *substantia subiecti*, substantial form of the bearer. One of the more interesting consequences of the Porretan theory of predication is the interpretation of the signification of the verb.

If we take the *Compendium logicae Porretanum* as our point of departure, we find that the Porretans distinguished between a threefold signification of *actio* in the verb:

I. *Actio verbi* = *effectus proprietatis in subiecto*, which is equated with Priscian's use of *actio* (in his: the verb signifies action or passion, *IG* II.18)²

II. *Actio* = *actio genere*, with which is meant Aristotle's category of *actio*; according to this interpretation the verb *uro* (burn up) also signifies action.³

III. *Actio* = *transitio*, which is explained as the fact that the verb signifies that a property inheres in the referent of the subject term with respect to another referent. To this last meaning of *actio* has been connected the terminology that *transitio* is a *collatio*, bringing together another object with the subject, as it is also said in the *Dialogus*.⁴

One finds the same doctrine and strategy in the grammatical *Glosule Porretane*. In connections with Prisc. *IG*. XVII.14 (on the meaning of the nouns and verbs) the grammarian discusses the first and third kind of

1. *Log. Porr.*, p. 32.72; cf. Christopher J. Martin, *ibidem* p.XXXVII-XLIII.

2. *Log. Porr.*, p. 9.85 - 10.88; 10.99-02. Cf. *Dialogus*, p. 253: De verbo dicit Priscianus: Proprium est verbi significare agere vel pati. Actio enim verbi dicitur quidquid ex institutione significat, sive sit actio ut securo, sive passio ut metuo, sive qualitas genere ut albo, et sic deinceps praeter verbum quod passionem significat.

3. *Log. Porr.*, p. 10.88-91

4. *Log. Porr.*, p. 10.91-98; *Dialogus*, p. 253.

actio verbi, including the *collatio* (p. 30), while the more narrow Aristotelian meaning of *actio* is brought forward in the section on specification of types of action (p. 46).

Vnde sic repertum est uerbum, ut cum significet proprietatem et substantiam, significet etiam aliquid agere in substantiam. Qui effectus proprietatis actio est substantie uerbi in subiectam personam; de qua actione agitur, cum dicitur '*omne uerbum significat actionem uel passionem*'. Albet enim significat effectum albedinis in substantiam et aliam actionem significare non potest.

Sed preter hanc actionem est quedam alia a qua uerbum dicitur actiuium. Verborum enim quedam proprietatem persone attribuunt respectu alterius, quaedam non, uelut *amo* amationem persone attribuit comparatione alterius et *uidet* uisionem persone respectu alterius. Que collatio persone ad rem aliam secundum proprietatem quam uerbum ei attribuit transitio appellatur et accio persone in personam (p. 30).

Finally, the grammar shares with the *Compendium logicae Porretanum*¹ the idea that the Aristotelian categories of being can be seen as translated ("mutuato nomine", "ex transportatione") from the science of physics into ethics and logic - which was singled out as a Porretan feature by the contemporary Geoffrey of St. Victor in his *Fons philosophiae*²:

Hoc uerbum *sum* equiuoce significat quodcumque substantiale ex prima inuentione et omnia accidentia, ex transportatione mores et rationes et hec omnia ratione substantie (p. 22).

... res cui nomen inponitur, substantia nominis mutuato nomine a naturalibus, ubi substantia dicitur quod substat accidentibus. Vnde quadam similitudine appellat gramaticus eam significationem cui nomen inponitur, substantiam nominis, eo quod per nomen substat locutioni, siue ipsum sit substantia siue aliud siue existens siue non existens. Reliqua uero significatio, scilicet proprietas ex qua nomen inponitur, appellatur qualitas nominis mutuato similiter nomine a naturalibus ... Vnde et quadam similitudine qualitatem nominis uocat gramaticus causam ex qua nomen inponitur (p. 28)

Other points of resemblance to the *Dialogus* and the *Compendium* might just reflect common terminology, current in the second part of the twelfth century, e.g. the use of *suppositum* / *appositum* for subject / predicate³ or the grammarian's tripartite division of verbs into substantive verb ('to be') dealing with genus, species and differentiae, vocative verbs ('to be called') dealing with the individuum, and adjectival verbs or

1. Cf. *Log. Porr.*, 43-44; 73-83.

2. Cf. Geoffrey of St. Victor, *Fons philosophiae* vv. 257-264; *Log. Porr.*, pp. XII - XV.

3. *Suppositum* / *appositum*, cf. *Log. Porr.*, pp. 10 - 11; 16.58-60; *Dialogus*, p. 254.

accidental verbs ('to run', 'to sit' etc.) dealing with accidents¹ (p. 42-43). To our knowledge such terminology was widely used outside the Porretan school and could have originated elsewhere, although it was well suited for the purpose of the *Porretani*.

EDITORIAL PRINCIPLES.

The present edition follows, in general, the same principles as the edition of the *Compendium logicae Porretanum* and shares the same problems and vicissitudes with that text what regards the dependence on one single manuscript, corrupt passages and occasional difficulty in expanding abbreviated words.²

BIBLIOGRAPHY

- Dialogus*, see Häring 1953.   Gilbert *Contra Eut.*, see Häring 1966.
Log. Porr., see Ebbesen et al. 1983.
- Coxe, H. 1854: *Quarto Series. Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae Pars III Codices Graecos et Latinos Canonicianos Complectens* (Oxford: Univ. Press, 1854).
- Ebbesen, Sten & Fredborg, Karin Margareta & Nielsen, Lauge Olaf 1983: "Compendium Logicae Porretanum ex Codice Oxoniensi Collegii Corporis Christi 250: A Manual of Porretan Doctrine by a Pupil of Gilbert's", *Cahiers de l'Institut du Moyen-Age grec et latin* 46 (1983).
- Fredborg, Karin Margareta 1987: "Speculative grammar", *A History of Twelfth-Century Western Philosophy*, ed. Peter Dronke (Cambridge: Cambr. Univ. Press, 1987), pp. 177-195.
- Godefroy de Saint-Victor, *Fons Philosophiae*, ed. P. Michaud-Quantin, *Analecta Namurcensia* 8 (Bruxelles, Louvain, Lille, 1956)
- Häring, Nikolaus M. 1953: "A Latin dialogue on the doctrine of Gilbert of Poitiers", *Mediaeval Studies* 15 (1953), 243-289.
- id. 1966: *The Commentaries on Boethius by Gilbert of Poitiers*, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Studies & Texts 13 (Toronto, 1966).
- Holtz, Louis 1981: *Donat et la tradition de l'enseignement grammatical*. (Paris: CNRS, 1981)
- Hunt, Richard William 1950: "Studies on Priscian in the Twelfth Century II", *Mediaeval and Renaissance Studies* 2 (1950), 1-56.
- Jolivet, Jean & de Libera, Alain (eds.) 1987: *Gilbert de Poitiers et ses contemporains aux origines de la Logica Modernorum. Actes du septième symposium européen d'histoire de la logique et de la sémantique médiévales*. History of Logic V (Napoli: Bibliopolis, 1987).

1. Verba substantiva, vocativa, adiectiva, cf. *Log. Porr.*, p. 10.13 - 11.18; *Dialogus*, p. 253.

2. *Log. Porr.*, pp. XVI - XVII.

- Kneepkens, C. H. 1976: "Mulier quae damnauit, salvavit". A Note on the Early Development of the Relatio Simplex', *Vivarium* 14 (1976), 1-25.
- id. 1978: "Master Guido and his View on Government: On Twelfth Century Linguistic Thought", *Vivarium* 16 (1978), 108-141.
- id. 1983: "The Quaestiones grammaticales of the MS Oxford, Corpus Christi College 250: An Edition of the First Collection", *Vivarium* 21 (1983), 1-34.
- id. 1987a: *Het Iudicium Constructionis. Het Leerstuk van de Constructio in de 2de Helft van de 12de Eeuw*. Deel I, Een Verkennende en enleidende Studie; Deel II, Uitgave van Robertus van Parijs' Summa 'Breve sit' (Nijmegen: Ingenium Publishers, 1987).
- id. 1987b: "Suppositio" and "supponere" in 12th-century Grammar', in Jolivet & de Libera (eds.) 1987, pp.325-351.
- id. 1988: "Absolutio: A Note on the History of a Grammatical Concept". *L'héritage des grammairiens latins de l'antiquité aux lumières, Actes du Colloque de Chantilly 2-4 septembre 1987*, ed. I. Rosier. Bibliothèque de l'Information Grammaticale (Paris, 1988), pp. 155-169.
- Martin, Christopher J., "The Compendium Logicae Porretanum: A Survey of Philosophical Logic from the School of Gilbert of Poitiers", *Cahiers de l'Institut du Moyen-Age grec et latin* 46 (1983), XVIII-XLVI.
- Nielsen, Lauge Olaf 1982: *Theology and Philosophy in the Twelfth century: A Study of Gilbert Porreta's Thinking and the Theological Expositions of the Doctrine of the Incarnation during the Period 1130-1180*, Acta Theologica Danica XV (Leiden: Brill, 1982).
- Ralph of Beauvais, *Glose super Donatum*, ed. C.H. Kneepkens, *Artistarium* 2 (Nijmegen: Ingenium Publishers, 1982).
- de Rijk, L. M. 1962 & 1967: *Logica Modernorum I & II.1-2. A Contribution to the History of Early Terminist Logic*. (Assen: Van Gorcum, 1962 & 1967).
- id. 1975: "Some thirteenth century Tracts on the Game of Obligation", *Vivarium* 13 (1975), 22-54.
- Rosier, Irène 1987: "Les Acceptions du Terme 'substantia' chez Pierre Hélie", in Jolivet & de Libera 1987, pp. 299-324.

Sigla

[album]	album <i>delendum censem</i>
[[album]]	album <i>quod scripserat deleuit scriba</i>
<album>	album, <i>quod numquam in codice fuit, addendum esse censem</i>
<<album>>	album, <i>iam deperditum vel invisibile, in codice integro extitisse putamus</i>
\album/	album <i>secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba</i>

<GLOSVLE PORRETANE SVPER PRISCIANVM MINOREM>

<de ratione construendi: personaliter uel substantiue>

NEC MIRVM (IG. XVII, 195). Forsitan alicui uideretur mirum quod que tertie sunt persone, habent uocatiuum. Omnis enim uocatiuus <est> secunde persone. Vnde Priscianus per simile ostendit non esse mirum, quoniam uocatiua uerba et substantiua prime et secunde persone construuntur tertie. In huius inducti positione uidetur errasse Priscianus. Nomina enim que ponuntur in his exemplis 'uocor Virgilius', 'sum homo', non sunt prime et secunde persone nec possunt \esse/.

Ad quod sciendum est nomen ex duplici significatione duplicem locum in ordine obtinere et in duplici loco duplicem rationem construendi. Ex significatione enim substantie ponitur¹ ante uerbum et personaliter cum eo construitur reddendo ei /f. 73v/ personam; ex significatione qualitatis post uerbum ponitur et reddit persone uerbi qualitatem suam et substantiue uerbum cum illo construitur, ut cum dico 'Socrates est albus', hoc nomen Socrates significat personam uerbi, et quoniam personaliter cum ipso construitur, oportet ut in eadem proprietate persone ei coniungitur. Vnde quemadmodum nomen tertie est persone, oportet et uerbum esse tertie et econuerso. Non enim uiciosior esset hec constructio 'Socrates lego' quam ista 'Socrates sum homo'. Hoc autem nomen homo positum post uerbum non obtinet locum illum, ut determinet personam uerbi, sed ut approp<r>iet substantia<m> uerbi, que² infinitatis ratione occulta est. Non dico, ut quidam, nomen illo loco significare substantiam que persona dicitur, sed concedo ibi positum non ut significet personas, sed qualitatem. Sicut enim habens locum ante uerbum significat qualitatem qua subicit id de quo est sermo, nec tamen ponitur ibi, ut significet qualitatem, significat similiter post uerbum personam et eandem quam et uerbum et nomen ante uerbum. Non tamen ex identitate persone cum

---

¹ possunt MS

² quam MS

illo construitur nec aliqua similitudo personalis inter illa obseruatur. Vnde etsi sit tertie persone, conuenienter construitur ibi cum uerbo prime aut³ secunde persone, ut tamen permaneat tertie. Quid enim ipsum reduceret ad primam uel ad secundam, cum nullum ibi sit pronomen? Tamen auditum est quod uerbum reducit nomen alterius persone sub identitate secum alicuius alterius persone. Si uero quesieris que ratio sit construendi inter uerbum substantiuum aut uocatiuum et nomen post illa positum, respondeo quia uerbum substantiuum est ad illud et propterea illud nomen cum illo sic construitur. Et quid est "uerbum esse substantiuum ad illud": in multiplici substantie uerbi et persone significatione qualitatem illius nominis et substantiam continere, ut hoc uerbum **sum** equiuoce significat quodcumque substantiale ex prima inuentione et omnia accidentia, ex transportatione⁴ mores et rationes et hec omnia ratione substantie. Has autem proprietates suscipientia significat idem uerbum pro ratione persone. Similiter omnes proprie qualitates sunt substantie huius uerbi \uocatiui/ **uocor**. Et quorum ille sunt, dicuntur illa persone eiusdem.⁵ Hec autem uerba, substantiuum et uocatiuum, substantiua sunt ad omnia nomina ab illis proprietatibus indita rebus quarum sunt, et ea ad determinationem sue equiuocationis exigunt, quia significationes illorum nominum certas in se habent confusas. Itaque cum dico '**sum homo**', '**uocor Virgilius**', licet **homo** et **Virgilius** sint \ibi/ tertie persone, conuenienter construitur cum uerbo prime aut secunde persone. Nam non construitur personaliter, sed ut dictum est uelut si dico '**uideo Socratem**', **Socratem** quod est tertie persone, construitur cum uerbo prime et tamen congrue, quia nulla eorum exigentia est quantum ad personam, sed quia illud transitiuum ad illud. Ideoque quemadmodum mentiretur aliquis dicens "illud nomen est prime persone", similiter uidetur mentitus fuisse Priscianus dicens⁶ "'uocor Virgilius' hoc nomen \ibi/ prime esse persone". Et utique credo quia hic deceptus fuit, sicut et ibi '**uenies Tirintius**'.⁷ Ignorant enim rationem construendi aliquid cum aliquo substantiue.⁸ Excusemus tamen eum sic quod illa nomina dixit prime et secunde persone esse substantiuis et uocatiuis coniuncta, quoniam qualitas eorum secundis ac primis redditur personis et quoniam eadem est illorum nominum persona in aliqua constructione, que

3 autem MS

4 cf. Log. Porr., p. xiv; 73-83

5 sc. eiusdem uerbi

6 cf. Prisc. IG. XVII, 195

7 Prisc. IG. XVII, 77 (Iuv. Sat. IV, xi, 61)

8 cf. introd. and below, p. 63

et pronominum primo atque secundo loco significata.

EXCIPIVNTUR (IG. XVII, 196). Ecce quamuis⁹ dixit pleraque nominum uocatiuos habere, infinita uocatiuum habere non possunt.

AD HVIVSCEMODI ENIM etc. **VT QVI ESTIS** (IG. XVII, 196). Proculdubio 'qui estis', 'quales estis' hec interrogatiua construuntur cum secunda persona et substantiue. Licet enim in prolatione ponantur ante uerbum, tamen quantum ad iudicium intellectus dicimus ea poni post /f. 74r/ uerbum. Et sic hoc confirmamus, quoniam que illis respondentur,¹⁰ <ponuntur> post uerbum in responsione, ut si queratur 'uos qui estis?', congrue redditur 'nos sumus Socrates et Plato'; 'quales estis?', 'nos sumus albi'.

Similiter optima est constructio 'ueniatis singuli ad me', 'terni prandete'¹¹ apud me', quoniam illa nomina personaliter non construuntur cum uerbo prime persone, sed substantiue. Sed illa constructio 'uterque uocamini Scipiones' omni ratione artis uidetur michi carere, quoniam **uterque** tantumdem ualet quantum coniunctio cum nomine aut pronomine repetito, ut si dicam 'uterque', nichil aliud designo quam si dicam 'iste et iste' aut quam¹² hoc 'et Socrates et Plato'. Et sic uitiosa esset locutio, si diceretur 'et Socrates et Plato disputant'. Similiter si dicatur 'uterque istorum disputant', 'uterque istorum uocamini', quoniam in **uterque** intelligitur distributio in singularitate facienda post intellectum collectionis. Potest tamen excusari constructio illa, ut uerbum personale non referatur ad nomen **uterque** quantum ad uocem, sed quantum ad intellectum. In distributione enim que fit per illud nomen ad duo, intelligitur pluralitas duorum, ad quam pluralitas huius uerbi **uocamini** refertur uel redditur.

<de uocatiuo casu pronominum>

PRONOMINA VERO (IG. XVII, 197). Probauit tu esse nominatiuum et uocatiuum contra eos qui dicebant ipsum tantum esse nominatiuum uel tantum uocatiuum. Et nunc¹³ sumpta occasione incipit ostendere que¹⁴ pronomina habeant uocatiuum et quare et que non, [[est]] dicens

⁹ quare MS

¹⁰ responderetur MS

¹¹ prande MS, sed corr. MSc

¹² quantum MS

¹³ non MS

¹⁴ quod MS

quod primitium secunde et possessium prime habent tantum uocatiuos. Qua ratione primitium habeat uocatiuum, superius demonstratum est.

Vt igitur ante litteram breuiter colligamus, que per litteram dispersa continentur, dicimus quod cum omne possessium duas significet personas, unam possessoris, alteram possessionis. Et secundum alterius significationem numquam potest esse uocatiui casus, tum¹⁵ quia possessorem¹⁶ numquam significat ut <de> quo agatur,¹⁷ quod proprium est uocatiui, ut rem suam sic significat, ut de ea agatur, quia per possessium numquam agitur de possessore, quare nec secundo nec primo modo; tum quia possessor numquam ut possidens significari potest nisi per genitium - et hee due cause communes omnibus possessiuis; relique que sequuntur, priuate -; tum¹⁸ quia nec prima persona pronomini mouetur ad secundam nec tertia, que possessio tercie intrinsecus significata¹⁹ nonnisi relatiue potest significari. Relatio uero opposita²⁰ est demonstrationi que comitatur uocatiuum. Relatio enim <facit> secundam notitiam; uocatiuus semper tantum²¹ dicitur in prima notitia. Sed secundam personam possessionis: Quoniam uero tercia²² in possessio omni significatur, nichil prohibet quedam possessiua habere uocatiuos, ut possessium prime intrinsecus designat primam personam, extrinsecus tertia<m>, sed prima optime potest possidere tertiam. Vnde ratione et usu collocatus est ei uocatiuus. Possessium secunde²³ natura contradicente non potest habere uocatiuum, quia intrinsecus significat possessorem ut secundam personam. Omnis autem uocatiuus est secunde persone. Si ergo possessium secunde persone haberet uocatiuum, oportet secundam esse possessionem secunde et secundam possessorem secunde, quod impossibile est. Itaque necessario caruit possessium secunde uocatiuo. Possessium uero tercie solo usu deficit uocatiuo, quia tertia potest possidere tertiam. Quare manifestum est quod possessium prime qualitatem significationis consentire, quia possessionem significat modo et natura significandi permittente, quia ita potest possidere tertiam et etiam usu confitente. His, inquam, tribus conueni-

---

15 tamen MS

16 possessoris MS

17 agitur MS

18 tamen MS

19 significat MS, sed corr. MSc

20 apposita MS

21 semper tantum] superatiuum MS

22 tercie MS

23 tercie MS

entibus habeat uocatiuum. Possessiuum uero secunde natura repugnante et usu non contra naturam faciente, quia secunda non potest secundam possidere, uocatiuo deficit. Possessiuum uero tertie solo usu.

Et nota quod quatuor pronomina tantum habent uocatiuum, scilicet primitiuum secunde et tria deriuatiua prime, ut 'o mi', 'o noster', 'o nostras'.

<de ordinatione dictionum>

SOLET QVERI (IG. XVII, 12). Aliud simile inducit quod tantum assignat inter litteras et dictiones in inquisitione ordinis elementorum in alphabeto et dictionum et accidentium eis /f.74v/ <in> tractando.

RESTAT IGITVR (IG. XVII, 12). Probato proposito per sillogismum et probata propositione sillogismi per multa similia infert agendum esse de proposito. Et hoc est.

RESTAT IGITVR (IG. XVII, 12), quasi dicat terminatis incidentibus restat ad propositum uenire. Vel potest sic legi, ut usque ad illum locum **SOLET QVERI** probauit propositionem sillogismi per multa similia, dicens quod <cum> de similibus sit idem iudicium et littere et sillabe et dictiones in multis sint, ut probatum est, similia, quod iudicatur de litteris et sillabis, iudicetur etiam de dictionibus, quod scilicet sicut littere, nisi rationaliter secundum artem iungantur, non faciunt sillabam nec sillabe dictionem,²⁴ ita et dictiones necesse est rationaliter et arte ordinari, ut²⁵ faciant orationem. Quo facto idem quod probauerat sillogismo, probat iterum inductione inducens multa particularia in quibus omnibus, cum ordinatio sit necessaria, per simile colligit eam quoque necessariam <esse> in coniunctione dictionum. Et premissis duabus argumentationibus redit ad propositum.

RESTAT IGITVR etc. (IG. XVII, 12) Vel sic potest legi, ut usque ibi **SOLET QVERI** probauit propositum. Quo facto interfert agendum esse de proposito dicens **RESTAT IGITVR**, quasi dicat, idest de duobus propositis, ut supra ait de ordinatione siue constructione disiungendo. Poterat enim illud **SIVE** legi subdisiunctiue,²⁶ ut²⁷ dicas de ordinatione, siue mauis²⁸ dicere de constructione, uelut si dicam 'Alexander uel

²⁴ dictiones MS

²⁵ non MS

²⁶ sub disiunctione MS

²⁷ cf. Log. Porr., p. 24, 00-24

²⁸ maius MS

Paris', uel ut sit disiunctiuum et dicas de²⁹ ordinatione dictionum in tractando siue constructione. Ad quod respiciens hic ait **DE SVPRADICTIS** et primo **DE ORDINATIONE PARTIVM**. In tractando de quo quia posset obici quare hic doceret cum nemo super hoc dubitaret, et premitit **SOLET QVERI** etc. Et ne uideatur ridiculum illud queri premitit de quibusdam³⁰ minoribus. De quibus cum soleat queri, non est mirum si queratur de illo maiori.

SED QVANTVM (IG. XVII, 12). Ostendit ex opinione eorum inconueniens sequi, [[scilicet]] hoc scilicet ut nichil dicatur fieri a sapientibus ordinate et nichil inordinate a stultis quod est contra consuetum usum loquendi. Sed quia possent se excusare dicentes ordinem necessarium esse in quibusdam, sed non in omnibus, infert ergo \a simili/ quia <si> in quibusdam seruandus est et in omnibus aliis.

QVIPPE (IG. XVII, 12). Huius ordinis causa est quod scilicet nomen et uerbum primo reperta sunt propter [[utrumque]] loquendum et dicendum aliquid de aliquo. Sed postea propter nomen repertum est pronomen et prepositio³¹ propter uerbum et participium et aduerbium et propter utrumque coniunctio. Vnde et illa prima premittenda sunt omnibus aliis in tractando. Ipse tamen aliam causam assignat, hanc scilicet quod nulla oratio perfecta est sine his duobus, cum sine omnibus ceteris possit esse perfecta.

Sed opponitur. '**Ego lego**', que sine altero eorum perfecta est. Nec sic dicas intelligendum: "**Nulla est perfecta sine his**, in qua non ponatur aliquod istorum". Tunc etiam principales essent coniunctio et uerbum, quia nulla est constructio perfecta, in qua non ponatur aliquod istorum, sed potius dicas: "**Nulla est sine his**, idest in qua non ponantur hec uel uicaria eorum". Non obicias [[enim]] '**legens disputat**'. Hec enim non est perfecta cum **legens** sit adiectiuum nec sine substantiuo in parte subiecta³² poni possit etiam in neutro genere, quod tamen adiectiua nomina possunt. Sed nec et illa quam ponit, scilicet³³ '**idem homo lapsus** etc.' est perfecta, immo et soloecismus uidetur. Cum enim relatiuum pronomen sit quod premititur, congrue preponi non potest, nisi premitatur nomen ad quod referatur. Vnde soloecismum facit qui nullo premissio dicit '**idem legit**', quoniam pronomen³⁴ eo modo ponit quo poni non potest congrue. Ad quod dicitur

²⁹ om. MS, sed in add. MSc

³⁰ quibus et MS

³¹ propositio MS

³² substantiua MS

³³ sed MS

³⁴ primo MS

quia si quis dicat **'Socrates est homo. Idem disputat'**, duas orationes protulit perfectas. Quare **'idem disputat'** perfecta est oratio. **Perfecta** tamen non dicitur nisi ex usu, ut scilicet quis eam perfecte uti potest non si \utatur/ ea alia precedente. Vnde et Priscianus non uidetur eam perfectam posuisse, cum posuit eam nulla precedente.

Ad quod dicimus quoniam imperfecte utique posuisset, si posuisset eam ad utendum /f. 75r/ uolens³⁵ per ipsam aliquid nobis significare. Sed quia non ponit eam nisi ad loquendum de ipsa, perfectam posuit eam uelut si quis dixisset **'Socrates legit. Idem disputat'**, licet michi subinferre:³⁶ Illa oratio quam ultimam protulit, idest **'idem disputat'** est perfecta.

SI TOLLAS NOMEN REI (IG. XVII, 12). Quod nec ipsum sit ibi nec eius uicarium. Quod etsi hic determinet,³⁷ tamen postea adiunget, ubi dicit **NON TAMEN etc. (IG. XVII, 13).** <Sed non> prorsus a perfectione deficit, si ponatur ibi pronomen sine nomine [sed uidetur].

<de significatione nominum et uerborum>

ANTE VERBUM QVOQUE (IG. XVII, 14). Postquam nomen et uerbum ostendit ratione preponi ceteris partibus, adiungit et nomen debere preponi uerbo, cuius ordinis causam sumit ex significatione utriusque dicens **AGERE ET PATI PROPRIVM EST SUBSTANTIE (IG. XVII, 14).** Ad quod intelligendum premittendum est de significatione utriusque, ut quo modo significationes sint eorum, causa ordinis possit intelligi. Quoniam ergo ad loquendum duo concurrunt, scilicet id de quo agitur et quid de ipso dicitur, inuentum est nomen et uerbum, ut nomine significetur res de qua quis loquatur, et uerbo quod de ipsa dicitur. Propter quod cum de omnibus rebus existentibus uel non existentibus possit sermo fieri, omnibus possunt nomina inponi. Sunt autem nomina rebus inposita non propter ipsas res, sed propter intellectum inponentis.³⁸ Res enim sine uoce poterant cognosci, cum subiaceant uisui³⁹ et ceteris sensibus corporeis.⁴⁰ Sed quia de qua re homo cogitasset, manifestare alii non poterat,⁴¹ nisi per uocem inposuit rei

³⁵ uolens MS

³⁶ subinfert MS, sed corr. MSc

³⁷ determinat MS, sed corr. MSc

³⁸ interpois MS

³⁹ usui MS

⁴⁰ corporis MS, sed corr. MSc

⁴¹ poterant MS, sed corr. MSc

nomen, ut nominando rem indicaret, si de ea cogitationem habuisset. Sed nec sic manifestare intellectum potuit per uocem, nisi significaret aliquam rei proprietatem que inest, quia intellectus rem cognoscere non potest nisi per eius proprietatem unde est, quod non potest intelligi primordiali<s> materia sine omni forma intelligibili.⁴² Et sicut intellectus rem non concipit sine proprietate, ita nec manifestari potest de qua fuerit intellectus nisi significando proprietatem unde est. Quod si quis dicat '**illud nocet michi**' nec uideam eius demonstrationem, non datur michi intelligi per pronomen de qua re sit locutus, eo quod pronomen solam substantiam significet, non eius proprietatem. Ideoque ut uoce manifestetur intellectus, necesse est ut nomen non tantum significet rem subiectam,⁴³ sed et eius proprietatem. Vnde rebus sunt inposita nomina ab earum proprietatibus, ita ut nomen simul significet rem cui inponitur, et proprietatem ex qua inponitur. Et dicitur quidem illa significatio[nis], <scilicet res> cui nomen inponitur, substantia nominis mutuato nomine a naturalibus, ubi substantia dicitur quod substat accidentibus. Vnde quadam similitudine appellat gramaticus eam significationem cui nomen inponitur, substantiam nominis, eo quod per nomen substat locutioni, siue ipsum sit substantia siue aliud siue existens siue non existens. Reliqua uero significatio, scilicet proprietas ex qua nomen inponitur, appellatur qualitas nominis mutuato similiter nomine a naturalibus, ubi qualitas uocantur quedam nature per quas res maxime inter se discernuntur ut colores et talia. Vnde et quadam similitudine qualitatem nominis uocat gramaticus causam ex qua nomen inponitur, quia per eam significationem maxime nomina discernuntur inter se. In significatione enim substantie infinita nomina conueniunt ut **homo, risibile, album, sanum** et similia, que omnia eiusdem substantie possint esse nomina.⁴⁴ Sed in reliqua significatione differunt, quoniam hoc significat humanitatem, illud albedinem etc. Vnde et hec significatio nominum in qua maxime nomina discernuntur, per simile dicitur qualitas nominis, quia sicut qualitas est id secundum quod quales, ita et secundum hanc significationem nomen dicitur quale, idest proprium uel appellatiuum. Hec enim non dinoscitur nisi in qualitate propria uel communi. Omnis ergo significatio nominis huiusmodi, siue qualitas siue non, appellatur qualitas nominis, non qualitas absolute. Similiter et reliqua significatio substantia nominis dicitur nec substantia absolute.

---

⁴² intelligere MS intelligitur MSc

⁴³ substantiam MS

⁴⁴ cf. Log. Por., p. 76, 12-8, *Dialogus*, p. 253 and the introduction

Cum autem sint duo genera rerum quibus nomina inponuntur, scilicet substantie et earum proprietates, facta sunt similiter duo genera nominum, ut alia sint concretiua, que scilicet inponuntur substantiis proprietatum ex habitu earum, alia abstractiua,⁴⁵ que⁴⁶ in proprietatibus. Et quod est qualitas nominis⁴⁷ concretiui, semper est substantia nominis abstractiui.

Sed cum duo, ut diximus, ad loquendum /f. 75v/ concurrantur, idest id de quo agitur et id quod de aliquo dicitur,⁴⁸ sicut repertum est nomen principaliter propter id de quo agitur, ita et uerbum propter id significandum quod de alio dicitur. Vnde et hec significatio uerbi eius substantia dicitur quadam similitudine naturalium. Sicut enim ibi substantiale rei dicitur per quod⁴⁹ res habet existere, ita et hic substantia uerbi dicitur propter quod ipsum inuentum est et habet existere. Sed quia non sufficebant ad loquendum significare id de quo agitur et id quod de alio, nisi significaretur alterum alteri attribui, sic repertum est uerbum, ut non tantum significet id quod de alio dicitur, sed etiam compositionem eius ad subiecta. Quam compositionem quia non est intelligere sine compositis,⁵⁰ significat etiam uerbum personam cui illud componitur. Sed quia principaliter repertum est propter id <quod> de alio dicitur, solum id principalis eius significatio dicitur. Vnde significatio inter accidentia uerbi numeratur? Eadem ergo ratione qualitas nominis inter accidentia nominis debuit computari, sicut uoluit Donatus.⁵¹ Sicut enim uerbum principaliter repertum est propter id quod de alio dicitur, ita et nomen propter id solum de quo agitur. Quare sicut illud tantum quod de alio dicitur, est <eius> principalis significatio, ita et tantum illud de quo aliquid dicitur, principalis significatio nominis debet appellari. Qualitatem enim eo tantum significare habet, quia aliter intellectum de re subiecta⁵² habitum manifestare non poterat, sicut et uerbum non poterat significare compositionem, nisi significaret alterutrum compositorum. Vnde [[et]] uerbum etiam significat personam cui aliquid attribuitur per ipsum. Vnde uerior fuit consideratio Donati. Sed etiam credendum est Priscia-

⁴⁵ cf. Log. Parr., p. 8, 26-43; 74, 55 - 75, 74 and *Dialogus*, p. 254

⁴⁶ quod MS

⁴⁷ nomen MS

⁴⁸ cf. Gilbert, *Contra Eut.*, ed. Häring, p. 297, 57-66 and *Dialogus*, p. 254

⁴⁹ quas MS

⁵⁰ cf. Arist. *De interp.* 3, 16b24-5

⁵¹ cf. Donat. *Ars maior*, ed. Holtz, p. 614, 3-4 (GL IV, ed. Keil, p. 373, 4); *Ars minor*, ed. Holtz, p. 585, 8

(GL IV, ed. Keil, p. 355, 6)

⁵² substantiua MS

no tam probo homini. Est autem substantia nominis omne id de quo aliquid dici potest, siue sit substantia siue proprietas siue neutrum. Substantia uero uerbi tantum est rei subiecte proprietas.⁵³ Omnis autem proprietas aliquid facit in subiecto, ut albedo facit album, nigredo nigrum et similia. Vnde sic repertum est uerbum, ut cum significet proprietatem et substantiam,⁵⁴ significet etiam aliquid agere in substantiam. Qui effectus proprietatis actio est substantie uerbi in subiectam personam; de qua actione agitur, cum dicitur '**omne uerbum significat actionem uel passionem**'. Albet enim significat effectum albedinis in substantiam et aliam actionem significare non potest.

Sed preter hanc actionem est quedam alia a qua uerbum dicitur actiuum. Verborum enim quedam proprietatem persone attribuunt⁵⁵ respectu alterius, quedam non, uelut **amo** amationem⁵⁶ persone attribuit comparatione[m] alterius⁵⁷ et **uidet** uisionem persone respectu alterius. Que collatio persone [[attribuitur]] ad rem aliam secundum proprietatem quam uerbum ei attribuit, transitio appellatur et accio persone in personam. \Quia ea actione proprie dicitur persona agere in personam, facta est transitio nominis ad omnem proprietatem que persone attribuitur comparatione alterius/. Quia enim naturalis actio persone attribuitur semper comparatione alterius, ut omni ea dicatur persona agere in personam, et ab hac transitione siue actione uocatur uerbum significans eam transitium siue actiuum.⁵⁸ Vsus tamen [c] contraxit hoc nomen⁵⁹ **actiuum**, ut sola illa transitia que significant transitionem que fit in rem rationabilem, uocantur actiua, reliqua uero transitia tantum. Alia autem ab huiusmodi transituius proprietatem persone attribuunt non comparatione[m] alterius, ut **uiuo**,⁶⁰ **sedeo**. Et hec absoluta dicuntur quasi libera a significando⁶¹ huiusmodi transitiones. [[significant]]. Sunt et alia que non significant transitionem siue collationem huiusmodi, sed significant huiusmodi collationis⁶² suspensiones. Sicut enim **uideo** significat uisionem attribui subiecto comparatione[m] alterius, ita et **uideor** significat suam personam suscipere huius-

---

53 cf. Log. Porr., p. 9, 78

54 cf. Log. Porr., 8, 39; 32; 53, 42-3 and Dialogus, p. 255; 268

55 attribuit MS

56 amarem MS

57 alterius MS

58 cf. Log. Porr., p. 9, 73 - 10, 5

59 non MS

60 uiueo MS, sed corr. MSc

61 significanda MS

62 collocationes MS

modi collationem,⁶³ idest eam esse id cuius respectu⁶⁴ alii uisio attribuitur. Que⁶⁵ susceptio passio uocatur, quod et transumptum est a susceptione naturalium actionum, que⁶⁶ sepiissime passionem habent comitem. Patitur enim qui uerberatur et qui inciditur et talia. Vnde et quecumque alia susceptio collationis transumptiue passio uocatur et uerba significantia ea passiua.

Significant igitur quedam uerba passionem, quedam actionem que est transitio persone, quedam actionem substantie uerbi. Que omnes in diuisione contra se poni non possunt, quia quedam uerba habent duas illarum simul /f. 76r/, ut **amo**, quod⁶⁷ et significat actionem substantie uerbi in personam et actionem qua dicitur persona agere in personam aliam. Propter quod iste auctor uolens ponere huiusmodi significationes uerborum in diuisione non ponit omnes simul, sed eas que contra se poni possunt, ita ut omnia uerba per ea sufficienter diuidi possunt; quod facit dicens: **omne uerbum significat actionem et passionem**. Omne enim uerbum aut significat actionem sue substantie ad personam suam <<aut>> non significat eam, sed tantum passionem transitioni opposita<m>. Cum autem duo sint genera rerum que sunt substantie nominum, idest subiecte substantie et earum proprietates, substantie nominum dicit proprium esse agere et pati,⁶⁸ que sunt significatio uerborum. Eius enim substantie nominum est proprietas⁶⁹ illa actio que est substantie uerbi ad personam. Subiecte uero substantie est proprium pati, idest suscipere reliquam actionem. In rarissimo enim est usu, ut huiusmodi passio alii rei quam subiecte substantie per uerbum conferatur. Et quia significatio nominis prius nata est significatione uerbi tamquam id cuius aliquid est proprium, prius est natura suo proprio⁷⁰ **NECESSARIO** (IG. XVII, 14), idest necessaria causa, **PONITUR NOMEN** etc.

IN EST IGITUR (IG. XVII, 14). Quod ex substantia nominis nascitur actio et passio et sine ea esse non potest, semper intelligitur \in eo, quod sine ipso esse non potest, et omne prius natura intelligitur in suo [[proprio]]⁷¹ posteriori. Quare significatio nominatiui, idest sub-

---

63 collocutionem MS

64 respectu cuius MS, sed transp.

65 quod MS

66 qua MS

67 quidem MS

68 cf. Prisc. IG. XVII, 14

69 proprium MS

70 proprium MS

71 suo proprio MSc deleuisse uidetur

stantia nominis, intelligitur/ in actione et passione, que est significatio uerbi. Igitur et significans intelligitur in significato. Et hoc est **INEST INTELLECTVI** etc., idest intelligitur etc.

<de causis quare pronomina reperta sint>

VERBORVM QVOQVE (IG. XVII, 15) causa reperta sunt [[sunt]] pronomina.

Questio est quare pronomen cum sit uicarius nominis, non ponatur statim post nomen ante uerbum. Questionem ponit et soluit et summa quidem solutionis hec est quod scilicet pronomina sunt reperta causa nominum et uerborum. Quare post utrumque debuit sequi. Et ne probationem quis dubitaret, probat primo quod pronomina sunt reperta causa nominum, in quo oblique innuit quod⁷² reperta sunt causa uerborum. Sed et postea alia ratione per se hoc probat.

<quare pronomen debeat poni post nomen>

Vt ergo primam probationem intelligamus, quatuor sunt premittenda, scilicet quare reperta sunt pronomina causa [[uerborum]] propriorum nominum, non causa appellatiuorum. Inde quare omnia nomina sint tertie persone. Tertio quare cum pronomina reperta sint in prima et secunda persona et tertia, ea⁷³ inuenta sunt loco nominum que sunt tertie tantum persone. Quarto quare in prima persona sit repertum tantum unum pronomen et unum tantum in secunda et multa in tertia.

<quare reperta sint pronomina causa propriorum>

Sicut supra dictum est, nomina sic sunt rebus inposita, ut significant⁷⁴ id de quo agitur, et preter hoc qualitatem propriam eius uel commu-

---

⁷² que MS

⁷³ cum MS

⁷⁴ significant MS

⁷⁵ qualitas MS

nem. Est autem communis qualitatis⁷⁵ diuersa inter se assimilare⁷⁶ et proprie qualitatis similia inter se distinguere. Sed quod est qualitatum efficere, est nominum demonstrare. Cum ergo communis qualitas quot-quot ipsam participant, inter se [[a]] assimilet, officium est nominis significans eam, idest appellatiui, similitudinem participantium demonstrare.⁷⁷ Similiter cum propria qualitas rem subiectam discernat <et> ab omnibus aliis dissimilem efficiat, officium est proprii nominis quod eam significet discretionem rei subiecte ab omnibus demonstrare. Vnde ex officio debuit ut certam dispositionem rei facere<t>, ut de quo agitur per proprium nomen, ab omnibus aliis distinguatur;⁷⁸ quod tamen non omnino potuit adimplere tum quia caret demonstratione, tum <quia> quandoque ponitur⁷⁹ equiuoce. Propter quod ut hoc officium proprii nominis⁸⁰ supplerent, inuenta sunt pronomina. Rem enim suppositam ab omnibus aliis distinguunt⁸¹ <et> suppositionem certissimam faciunt ex demonstratione et relatione. Non ergo reperta sunt causa appellatiuorum, quorum non est rem⁸² a rebus distinguere,⁸³ sed similitudinem earum⁸⁴ ostendere. Et sic patet quare inuenta <sint> pronomina loco priorum, non loco appellatiuorum.

<quare omnia nomina sint tertie persone>

Sed queritur tandem quare omnia sint nomina tertie persone. Ad quod redicendum est: Omne nomen significat substantiam et qualitatem, idest de quo agitur et quod ei per nomen⁸⁵ attribuitur. Id enim de quo agitur, substantia dicitur nominis eo quod per nomen⁸⁶ substat appositioni, que in logica⁸⁷ predicatio appellatur. Sed idem quod dicitur substantia, quia substat appositioni, idem, dico, uocatur etiam persona eo quod substat toti locutioni. **Persona** enim, hoc nomen, in multiplici usu accipitur apud diuersos: aliter apud comicos, aliter apud oratores,

---

76 dissimulare MS

77 demonstra rei MS

78 distinguitur MS

79 ponunt MS

80 proprii nominis] proprium nomen MS

81 distinguitur MS

82 res MS

83 distinguitur MS

84 eam MS

85 pronomen MS

86 pronomen MS

87 loga MS, sed corr. MSc

aliter apud naturales philosophos. Comici enim personam eum circa quem⁸⁸ uersatur totus actus comedie, oratores uocant personam eum qui in causam trahitur propter negotium, scilicet /f. 76v/ factum uel dictum, a quibus assumpsit hoc nomen gramaticus, ut personam uocaret omne illud quod locutioni subest tamquam materia, idest id de quo agitur. Sed hec persona est triplex. Quandoque enim de re agitur et a[d] se, quandoque de re et ad se, idest ut de eo ad quem sermo dirigitur, quandoque de re agitur nec⁸⁹ a se nec a<d> se, sed de alio ad aliud. Id autem de quo et a se agitur, uocatur prima persona. <Et est persona> quia de ipso agitur, prima quia a se fit sermo, qui primus est in loquendo.⁹⁰ Secunda est id de quo et ad se agitur, idest de quo sic agitur, ut ad ipsum sermo dirigitur. Et est persona quia de ipsa agitur, secunda quia ad ipsum sermo dirigitur qui secundus est ad loquentem. Tercia est id de quo agitur ab alio et ad aliud. Et est persona quia de ipso agitur, tertia quia hoc modo de ipso agitur.

Hoc incidenter premissis ad propositum redeamus. Sicut igitur ideo diximus, omne nomen significat id de quo agitur et quod ei apponitur. Et quia habet duplicem significationem, et duplex trahit inde officium, scilicet officium supponendi et apponendi. Sed officium apponendi sic collocatum est ei, ut omne nomen qualitatem suam omni persone possit apponere. Potest enim dici 'ego sum homo', 'tu es homo' et 'ille est homo' et 'ego sum Cicero', 'tu es Cicero' et 'ille est Cicero'. Quare non potuit esse nomen prime persone uel secunde. Nulla enim est dictio que sic⁹¹ prime uel secunde persone, apponi<tur> nisi tantum simili persone. Quod patet in uerbis prime et secunde persone. Non enim possum dicere 'tu lego' uel 'ille lego' nec 'ego legis' et 'ille legis' nec 'ego legit' [et ille legit nec ego legit] nec 'tu legit'. Quare cum quodlibet nomen qualitatem suam omni persone apponat, non potuit ipsum esse prime uel secunde persone. Sed⁹² cum propter supponendum necessario sit alicuius persone nec possit esse prime uel secunde, relinquatur, <ut> sit terciæ.

Sed dices quoniam sicut nomen apponitur omni persone, ita debuit esse omnis persone, ut in prima persona apponeretur⁹³ prime et in secunda secunde et in terciæ terciæ. Sed nec hoc potuit esse. Si enim aliquod nomen trium personarum esset, aut in una terminatione uocis

---

88 que MS

89 ut MS

90 legendo MS

91 sit MS

92 et MS

93 apponent MS

aut in diuersis. Et si in⁹⁴ una terminatione trium personarum esset, in una[m] confusionem facere<t>, quia utrum⁹⁵ esse[n]t prime uel secunde uel tercie, non distingueret.⁹⁶ Si in⁹⁷ diuersis terminationibus personas distingue<re>t, etiam confusionem incurreret.⁹⁸ In omnibus diuerse sunt terminationes ad discernenda genera et diuerse [persone] ad discernendum numeros et diuerse ad discernendum casus. Et si preter⁹⁹ has etiam alie essent ad discernendas <personas>, tanta uarietas terminationum confusionem faceret in animis rudium. Propter quod factum est, ut nomen nec una terminatione nec diuersis sit trium personarum, sed tantum nomina sint \nomina/ tercie persone.

<quare inuenta sint pronomina in tribus personis>

Sequitur quare inuenta sint pronomina in prima persona et secunda et tercia, cum sint reperta causa nominum, que tantum sunt tercie persone.

Ad quod dicendum quod nomina, ut iam dictum est,¹⁰⁰ officium habeant supponendi et apponendi. Sed <ad> apponendum sufficiunt nomina in omni persona. Quodlibet enim nomen potest apponi omni persone. Quare nichil inueniendum fuit loco nominum <ad> apponendum, cum ad hoc in omni persona sufficiant. Sed cum officium triplex sit supponendi, non poterant nomina supponi nisi tantum in tercia persona. Quare quia non possunt supponi in prima et secunda, necesse fuit inuenire pronomina loco eorum propter supponendum in prima et secunda persona. Itaque necessitate inuenta sunt pronomina loco nominum in prima et secunda persona. In tercia autem loco nominum sunt inuenta non necessitate, sed commoditate hac,¹⁰¹ \ut/ certiore[m] facere<n>t suppositionem. Vnde potest perpendi quod pronomina solam substantiam debeant \significare/, cum reperta sint, non <ut> apponant qualitatem, sed ut substantia<m> tantum supponant.

---

94 sine MS

95 non MS

96 distinguunt MS

97 si in] sed et MS

98 incurrunt MS

99 propter MS

100 cf. above, p. 34

101 hanc MS

**<quare in prima persona et secunda sit repertum tantum>
<unum pronomen et multa in tertia>**

Et¹⁰² est quidem unum pronomen repertum solum in prima persona et unum solum in secunda et multa in tertia. Et inde est quod cum sint inuenta loco omnium propriorum nominum et propter supponendum in omni persona, necesse fuit aliquid istorum trium esse, ut scilicet aut loco cuiuscumque proprii nominis inueniretur suum pronomen, ita ut ipsum posset supponere in omni persona - et sic essent tot pronomina quot sunt propria nomina -, aut loco cuiuscumque proprii nominis inuenirentur tria pronomina quorum unum supponeret loco eius in prima persona, alterum in secunda, alterum in tertia, aut loco omnium inueniretur unum solum in prima et unum /f. 77r/ solum loco omnium in secunda et unum solum loco omnium in tertia. Sed non potuit esse membrum disiuncte,¹⁰³ ut scilicet unum proprium pronomen haberet quod loco eius in omni persona supponeret. Etsi enim hoc esset, confusionem incurreremus, cum nulla pronomina sua prolatione distingue<re>nt, ubi prime persone uel secunde uel tercie. Nec secunde¹⁰⁴ potuit esse, ut¹⁰⁵ scilicet unum quidem proprium nomen haberet tria pronomina.¹⁰⁶ Tunc enim uarietas pronominum esset, ut non posset distingui quod pronomen loco cuiuscumque proprii nominis supponeret. Et quia nec primum¹⁰⁷ esse potuit nec secundum, relinquitur tertium,¹⁰⁸ ut scilicet unum solum loco omnium si[n]t [[tamen inuenta sunt plura ea necessitate]] in prima persona et unum loco omnium in secunda et unum loco omnium in tertia. Tamen etsi unum loco omnium sit, tamen inuenta sunt plura ea necessitate, quoniam in tertia persona potest suppositio fieri multis modis: quandoque scilicet demonstratiue, quandoque relatiue, quandoque re<i> absentis, quandoque presentis. Quodsi uno solo pronomine fieret, incertum esset, quando[que] supponeret hoc modo uel [uel] illo uel deinceps. Propter quod distinguendum reperta sunt plura pronomina in tertia. Quia uero prima uel secunda tantum supponitur ut. presens et demonstratiue, remanet unum solum pronomen in prima persona et unum solum in secunda.

---

102 lectio incerta; dubitamus et an quare legendum sit

103 sc. propositionis

104 sc. membrum disiunctae

105 non MS

106 nomina MS, sed corr. MSc

107 ipsum MS

108 sc. membrum propositionis disiunctae

Sed dices quod cum pronomen prime uel secunde persone pro omni proprio nomine possit supponi, maior est confusio in pronomine quam in proprio nomine. Equiuocatio enim proprii nominis ad duo tantum¹⁰⁹ uel ad tria extenditur, suppositio uero pronominis ad omnia.

Ad hec dico \quod/ pronomen demonstrationem habet per quam ita suppositionem certificat, ut ad oculum demonstret quidcumque supponat. Quod quia non facit proprium nomen equiuocum, incertam habet suppositionem. Nunc ad litteram ueniamus.

<quare pronomen debeat poni post uerbum>

DE QVO (IG. XVII, 15), idest quod pronomen debeat poni post uerbum.

SED QVOD MAIUS (IG. XVII, 17). Probauerat pronomina inuenta esse causa uerborum ideoque sequi pronomen post uerbum. Sed probatio quam induxerat ad hoc quod pronomina sint reperta causa uerborum, magis faciebat ad hoc, ut reperta essent causa nominum, quorum supplebant indigentiam supponendo in prima et secunda persona, presertim cum uerba per se significarent primam et secundam personam, quas supponunt,¹¹⁰ ut sine adiunctione pronominis conuenienter dicatur 'lego' uel 'legis'. Itaque non egebant pronomibus ad reddendam sibi personam. Ideoque hic aliud queritur induci ad probandum quod pronomina sunt inuenta causa uerborum. Sunt igitur inuenta causa uerborum pronomina quatuor de causis, quarum tres tantum ostendunt ea esse inuenta causa uerborum, quarta ostendit ea esse inuenta communiter causa uerborum et nominum. Sunt autem hee quatuor cause inuentionis pronominum: discretio, significantia, determinatio conceptionis, applicatio nominum tercie persone ad primam et secundam uerbi.

<de discretione>

Et est quidem discretio de qua hic agitur, opposita absolutioni¹¹¹ uerborum. Est autem absolutio accomodatio substantie uerbi ad subiec-

¹⁰⁹ duo tantum] uocatiuum MS

¹¹⁰ supponit MS

¹¹¹ cf. Prisc. IG. XVII, 17

¹¹² substantiam MS

tam¹¹² personam¹¹³ sine determinatione approbationis uel communitatis. Eiusdem modi absolutionem habent omnia uerba per se prolata. Cum enim dicitur **'lego'**, lectio accomodatur michi, sed ita <ut> uerbi significatio[nem] non determinetur, utrum michi soli conueniat uel michi et¹¹⁴ alii. Discretio uero est accomodationis predictae approbatio, quod fit pronomine cum dico **'ego lego, tu autem non'**. Quoniam ergo predictam absolutionem <habent> omnia uerba per se prolata, inuenta <sunt> pronomina causa uerborum, ut scilicet adiuncta eis faciant discretionem quam per se uerba facere non possunt. Fit autem discretio quatuor modis: a prima scilicet persona ad secundam **'ego lego, tu autem non'**, et a prima et secunda ad terciam ut **'ego et tu legimus, ille autem non'**, a secunda <et tertia> ad primam ut **'tu et ille legis, ego autem non'** et a prima ad secundam et terciam ut **'ego lego, tu autem et ille non legis'**. Quarum tres hic ponit auctor ultimam tacens,¹¹⁵ quia satis datur intelligi.

Item. Duobus modis fit discretio: modo per solitariam positionem unius pronominis, ut si dicam **'ego lego'** per hoc innuens /f. 77v/ quod alii non legant; modo per pronominum contrapositionem, ut **'ego lego, tu autem non legis'**.

<de significantia>

Significantia duplex est. Alia enim extenditur in quadam excellentia accomodate proprietatis, alia in prerogatiua ipsius agentis, uelut si dicam [[in]] multis legentibus **'ego lego'** innuens me melius¹¹⁶ aliis legere. Vel si dicam **'uos uilissimi dignamini hoc facere quod ego feci'**, non notatur excellentia in actione, sed quedam prerogatiua in agentem. Est hec significantia diuersa a¹¹⁷ discretionem. Quandoque¹¹⁸ abutimur tamen nomine unius pro nomine alterius. Priscianus uero inter has non discernit, sed significantia<m> in discretionem includit, et melius. Quandoque enim discernitur quis ab alio in agendo, quandoque in excellentia agendi uel excellentia sui. Hanc igitur significantiam non faciunt uerba per se prolata. Propter quod inuenta sunt pronomina, ut eam faciant uerbis adiuncta.

¹¹³ cf. Quaest. gramm. Oxon. I, ed. Kneepkens 1983, p. 9–10

¹¹⁴ uel MS

¹¹⁵ iaciens MS

¹¹⁶ melius me MS, sed transp. MSc

¹¹⁷ in MS

¹¹⁸ quando MS, sed corr. MSc

<de conceptione>

Conceptio <est> quod prima secum capit secundam uel terciam. Ad hoc uerbum prime persone pluralem numerum habet.¹¹⁹ Non enim colliguntur plures prime persone, que significantur hoc uerbo **legimus**, sed concipit, idest secum capit prima persona aliam, \ut/ possit dici '**legimus**' non ex hoc sensu '**ego et ego et ego legimus**', sed ex hoc sensu '**ego et tu et ille legimus**' uel '**ego et tu**'. Similiter '**tu et ille legitis**' uel '**tu et illi**'. Huiusmodi ergo conceptionem¹²⁰ alterius persone facta<m> a prima et secunda possunt notare uerba per se prolata. Cum enim dicitur '**legimus**', satis per uerbum innuitur quod prima persona aliam concipit, ut in hoc dici possit. Sed tamen non determinatur per uerbum utrum concipiat secundam tantum uel terciam tantum uel secundam et terciam. Propter quod determinandum inuenta sunt pronomina, ut quod uerba per se non possunt, faciant eis adiuncta. Et his quidem tribus causis sunt inuenta causa uerborum pronomina.

<de applicatione>

Applicatio uero nominum ad primam et secundam personam uerbi est, ut nomen tercie persone possit adiungi uerbo prime uel secunde ad reddendam ei personam. Quod quia per se non poterant, inuenta sunt pronomina in prima et secunda persona, ut a tercia persona ad primam et secundam reducant nomina, cum dicitur '**ego Virgilius lego**'. In quo deseruiunt¹²¹ uerbo et nomini, quia et sic nomina possunt personas reddere uerbo prime et secunde, <que et> sic potest apponi nomini tercie persone.

SED QVOD MAIUS (IG. XVII, 17). Quasi dicat: Non tantum quod premissum est, induci potest ad probandum propositum, sed etiam hoc quod maius est, idest efficacior ratio ad probandum.

<de absoluteione uerborum>

VERBA PERSONARVM (IG. XVII, 17). Sicut dictum est, tribus <de> causis sunt inuenta pronomina, ut suppleant indigentiam uerborum sci-

---

¹¹⁹ habeat MS

¹²⁰ conceptionem MS conceptione MSc

¹²¹ deseruerunt MS

licet propter discretionem et significantiam et determinationem conceptionis. Primam ergo hic ponit, idest discretionem, in qua intelligit significantiam, quoniam species est eius. Quam ut assignet, premitit quod omnia uerba sunt absoluta non speciali absolute, que¹²² ponitur contra transitionem, sed illa communi, que ponitur contra discretionem.¹²³ Hic ergo dicit absoluta omnia uerba esse, illa scilicet¹²⁴ nullam per se prolata facere discretionem. Sed quia magis posset uideri de personalibus quod faciunt discretionem quam de impersonalibus, ideo a personalibus¹²⁵ hoc remouet. Que <in> \quibus/ quoniam intelliguntur nominatiui quorum adiunctione fit discretio, uidentur per se prolata facere discretionem propter nominatiuos subintellectos. Quod ne uideatur, a personalibus hoc remouet. Et quia inter personalia magis posset uideri de uerbo prime et secunde persone, in quibus¹²⁶ <tamen> intelliguntur nominatiui pronominum, quibus maxime fit discretio, et ideo ab eis hoc remouet. Et quia inter uerba prime et secunde persone magis posset uideri de indicatiuo modo quam de ceteris eo quod demonstrationem habet, unde et indicatiuus uocatur, ideo et ab eis hoc remouet. Remouet ergo hoc ab eis de quibus magis posset uideri, ut tamen constet remouendum esse a ceteris. Et hoc est:

VERBA ACCIPIVNTVR¹²⁷ **ABSOLVTE** (IG. XVII, 17), idest per se prolata nullam faciunt discretionem. Nec dico uerba impersonalia, de quibus satis patet, **SED ETIAM VERBA PERSONALIA**. Nec tantum illa personalia que sunt tercię persone, sed etiam uerba illarum personarum, **QVE PER NOMINATIVVM** subintellectum **INTELLIGVNTVR** distincte ab omnibus aliis, idest uerba prime /f. 78r/ et secunde persone. Prima enim et secunda persona per hos nominatiuos **ego** et **tu** subintellectos distinguuntur ab omnibus ceteris tamquam demonstrationi supposite. Tercia uero persona per hunc nominatiuum **aliquis** subintellectum non distinguitur¹²⁸ a ceteris. Nec tamen dico uerba prime et secunde que sunt imperatiui uel optatiui, sed etiam que sunt indicatiui.

---

122 quod MS

123 cf. Quaest. gram. Oxon., ed. Kneepkens, p. 9–10

124 idest MS

125 partibus MS

126 quibusdam MS

127 accidit MS, sed vide Prisc.

128 distinguuntur MS

<de partibus orationis in interrogatione positis>

ILLVD ETIAM EST QVERENDVM (IG. XVII, 22). Ita¹²⁹ expeditis his que incidenter hactenus premissa sunt,¹³⁰ accedit ad propositum, ut scilicet de constructione dictionum ***** agat.¹³¹ Sed quoniam Appollonius incepit ab articulis, quod iste¹³² potest facere, et cum Latina¹³³ lingua careat articulis, incipit Priscianus docere constructiones ab articularibus dictionibus, idest ab his que affinitatem habent aliquam cum articulis. Sunt autem illa, ut supra diximus, **qui** et **idem**, **hic** et **hec** et **hoc**. Sed quoniam **qui** duas habet terminationes et in una \est/ relatiuum, et altera interrogatiuum, ut sufficienter eius nominis constructiones doceat, agit de illo secundum utramque eius terminationem. Et quia similem constructionem cum eo habent omnia interrogatiua et relatiua nomina et aduerbia, causa eius docet constructiones omnium interrogatiuorum et relatiuorum tam nominum quam aduerbiorum. Et quia **idem** est pronomen¹³⁴ relatiuum et **hic** demonstratiuum, omnia autem pronomina \aut/ sunt demonstratiua aut relatiua, causa predictorum docet constructiones omnium pronominum tam demonstratiuorum quam relatiuorum.

Propositum ergo eius est docere constructiones predictorum articulare et causa earum etiam omnes constructiones omnium interrogatiuorum et relatiuorum nominum et aduerbiorum et omnium pronominum demonstratiuorum et relatiuorum.

Sed quoniam de interrogatiuis erant due questiones uentilate antiquitus, quare scilicet interrogatiua sunt nomina et aduerbia et quare unum nomen tantum et unum aduerbium ad faciendas interrogationes non sufficerent,¹³⁵ has questiones premitit et soluit.

Ad cuius solutionis intelligentiam sciendum est quod omnis questio initium habet ex dubitatione. Dubitatio autem primo loco uersatur circa duo, circa que et prima uersatur humana cognitio. In rebus autem naturalibus duo attenduntur in quibus tota inquisitio¹³⁶ nostra exercitatur, scilicet id quod subest et quod ei inest, que a dialecticis uocan-

129 illa MS

130 premissa sunt] premissorum MS

131 agit MS

132 quod iste] iste quod MS

133 litina MS

134 proprium MS

135 sufficientur MS

136 aquisitio MS, sed corr. MSc

tur predicatum et subiectum, a gramaticis uero substantia nominis et qualita[tis] <nominis> uel persona et¹³⁷ qualitas persone.¹³⁸

De his autem loco primo occurrit dubitatio, cum scilicet aut nota proprietate dubitamus cui persone conueniat, aut nota persona dubitamus que sit eius proprietas. Et quia de his est dubitatio, de eisdem fit interrogatio. Hec autem singillatim dictionibus significantur, non orationibus. Quare cum de his queritur, necesse est simplicibus dictionibus responderi significantibus scilicet id de quo queritur. Et simplicibus dictionibus necesse est queri de eis, quia sicut non conuenienter respondetur nisi uoce significante rem de qua queritur,¹³⁹ ita nec conuenienter queritur de ea nisi uoce significante eandem. Cum ergo et persona et qualitas eius singulis dictionibus significantur, necesse est questioni facte de alterutro eorum singillatim una responderi¹⁴⁰ et similiter dictione una de altero queri. Sed cum nomine significetur persona et qualitas persone, fit nomine questio de utroque. Qualitas tamen duobus modis significatur et duobus modis de ipsa queritur. Quandoque enim significatur qualitas, ut ipsa attribuitur persone; quandoque, ut secundum quid attribuitur, ita ut potius significatione innuatur esse secundum quid quam esse alicuius. Primo autem modo significatur qualitas nominibus, uelut hoc nomine **albus** significatur albedo ut in hoc subiecto. Secundo modo significatur aduerbiis, uelut hoc aduerbio **bene** non significatur bonitas ut inherens alicui, sed ut ipsa est /f. 78v/ \secundum aliud. Innuitur enim <secundum> quid an/ bene legat uel bene currat uel secundum quid aliud insit. Ideoque cum aliter et aliter significetur qualitas nomine et aduerbio, utroque modo queritur de qualitate. Et ideo necesse de ipsa queri et nomine et aduerbio. Vnde est quod omnia interrogatiua sunt aut nomina aut aduerbia. Pronomine tamen cum meram¹⁴¹ significet [uel] substantiam, uidetur debuisse queri de persona. Sed cum pronomen certitudinem faciat rei quam significat ex demonstratione, non potuit esse interrogatiuum, quod debet confusam habere significationem. Oportet enim interrogatiua \infinitam/ habere significationem, ut infinita sint quorum quodlibet ad ipsum posset responderi. Si enim unam solam distincte significaret personam, unum tantum ad ipsum posset responderi et¹⁴² nullam dubitationem haberet quod illa cum unum solum

---

137 uel MS

138 cf. *Dialogus*, p. 254

139 de qua queritur] dicitur quare MS

140 respondenti MS

141 materiam MS

142 tantum MS

esset quod connosceretur, debere<t> responderi. Quare infinita debuit esse interrogatiuorum significatio et contraria significationi pronominis.¹⁴³ Vnde est quod pronomine non queri<ur> de persona, etsi per ipsum possit responderi.

Verbo¹⁴⁴ autem uidetur posse¹⁴⁵ queri de qualitate persone, cum uerbum eam significet ut inherentem persone, sed hanc questionem [quod] ipse postea ponet et soluet. Vnde relinquitur quod per nomina¹⁴⁶ tantum et aduerbia queratur de persona et eius qualitate.

Queritur autem quandoque non de alterutro istorum, sed de compositione eorum. Sed quoniam compositio non¹⁴⁷ potest significari sine compositis, necesse est compositione<m> significari oratione. Ideoque interrogatio debet de ea fieri oratione. Item. Quandoque queritur non de alterutro compositorum <nec de eorum compositione> inter se, <sed de consecutione ita>¹⁴⁸ quod necesse est oratione responderi et oratione de ipsa queri. Ea uero quibus due iste ultime questiones fiunt, non uocantur interrogatiua, sed interrogationes. Ea uero que¹⁴⁹ primo generi quidem¹⁵⁰ sunt deputata, dicuntur interrogatiua. Et quoniam non uolunt sibi orationes responderi, sed simplices dictiones,¹⁵¹ dicuntur interrogatiua dictionum. Nec dictionis unius tantum sunt interrogatiua, sed unum quidem interrogatiuum est infinitarum dictionum, quarum quamlibet potes respondere.

Sed et qualibet dictione potes uti interrogatiue,¹⁵² ut dicit Priscianus, ut **'legitne Socrates?'**.¹⁵³ Hic ponitur uerbum interrogatiue, non tamen potes<t> dici interrogatiuum multarum dictionum, quia tantum uult sibi respondere **'legit'** uel **'non'** uel **'etiam'**.

Vt discernantur interrogatiua ab his, quibus licet uti interrogatiue, dicuntur simpliciter interrogatiua, sed illa¹⁵⁴ interrogatiua dictionum multarum, quoniam infinite sunt dictiones que¹⁵⁵ quando cum eis¹⁵⁶

143 significationi pronominis] significatio in pronomine MS

144 uerbum MS

145 post se MS

146 per nomina] pronomina MS

147 compositio non] componit MS

148 cf. Log. Porr., p. 68, 28 - 69, 41

149 quod MS

150 quod non MS

151 distinciones MS

152 interrogatione MS

153 cf. Prisc. IG. XVII, 41.

154 non MS

155 quarum MS

156 quando cum eis] quarumcumque MS, quodcumque MSc

uolueris querere¹⁵⁷ sibi responderi <possunt>, quod inde est, quia infinite sunt significationis.¹⁵⁸ Cum¹⁵⁹ enim diuersorum generum decem sint proprietates, de quibus interrogatur, quare inuentum est unum solum ad querendum de omni qualitate primi generis, aliud ad querendum de omni qualitate secundi generis et sic de ceteris. Vnde per nullum eorum possit queri nisi de eo quod significat. Et <ut> unum quid<em> querat de omni [de omni] qualitate sui generis, necesse est unumquidque eorum significare omnes species qualitatum pertinentium ad suum genus. Vt, uerbi gratia, **qualis** interrogatiuum omnes species qualitatis significat sub quadam disiunctione. Supplet¹⁶⁰ enim uicem earum questionum que¹⁶¹ possunt fieri de qualitate. Vt, uerbi gratia, de Socrate posset queri an esset albus uel niger uel rubeus uel pallidus et sic adiungendo quaslibet ceteras qualitates sub disiunctione. Quarum quia infinitatem non facile esset enumerare, causa compendii est inuentum [est] interrogatiuum <**qualis**>, quod¹⁶² in interrogatione positum tantundem significat quantum omnia specialia nomina qualitatum ibi faciunt posita sub disiunctione. Vnde omnes species qualitatum significat \positum/ in interrogatione. Similiter et **quantum** omnes species quantitatum et sic in ceteris.

Quis uero et **quid** interrogatiua sunt substantie: tam subiecte¹⁶³ quam subiecti.¹⁶⁴ Sed cum **quis** queritur de substantia /f. 79r/ subiecti, est ipsum infinitum ad omnem [[speciem substantie]] qualitatem persone. Cum uero per **quid** de substantia subiecti queritur, est ipsum infinitum ad omnem speciem substantie.

Patet ergo quare interrogatiua concesserunt in nomen et in aduerbium¹⁶⁵ tantum et quare interrogationes non dicantur, sed interrogatiua et quare non absolute interrogatiua, sed interrogatiua dictionum et quare dictionum pluraliter, sed non¹⁶⁶ singulariter dictionis. **Continuatio.** Antequam de constructione¹⁶⁷ agamus, querendum fuit de ordine. In tractando non solum illud querendum fuit **ANTEQUAM** (IG. XVII, 22), sed etiam hoc **VT QVIS** etc. (IG. XVII, 22).

157 quare MS

158 significationes MS

159 cuius MS

160 supplex MS, sed corr. MSc

161 earum questionum que] animum questio non qui MS

162 quas MS

163 substantie MS

164 cf. Log. Por., p. 32, 72

165 cf. Prisc. IG. XVII, 22.

166 ut MS

167 constitutione MS

<de interrogatione speciei actus>

VIDENTVR¹⁶⁸ **TAMEN** (IG. XVII, 25). <Cum> ostenda[n]t per aduerbia queri¹⁶⁹ de his que pertinent ad uerbum,¹⁷⁰ de hoc questionem¹⁷¹ incidenter interserit inter questiones per aduerbia factas. **Continuatio.** Dixi per aduerbia tantum queri de his que pertinent ad uerba.¹⁷² Videmur tamen per **quid**, quod est nomen, querere de eo quod pertinet ad uerbum, idest de substantia actus.

Et nota quod sicut per **quis** uario modo queritur, ita per **quid**. Ali<quando> enim iungitur uerbo substantiuo, aliquando ceteris uerbis. Sed de illo primo genere querendi, ubi¹⁷³ scilicet **quid** iungitur substantiuo, in sequentibus dicitur.¹⁷⁴ Hic uero notandum est quod cum¹⁷⁵ **quid** iungitur cum **facio**, potest querere aut de substantia subpositi aut de substantia actus.

Si queratur de substantia suppositi, est ibi in ui nominis et accusatiui casus et transituue ei uerbum copulatur. Et quoniam substantia nominis suppositi uult sibi responderi, redditur ei nomen accusatiui casus ad certificandam substantiam suam, non qualitatem de qua non queritur, ut '**quid facis**¹⁷⁶ ? **Domum**¹⁷⁷ **facio** uel **uersus**'. Eodemque modo construitur cum omni uerbo alio a substantiuo et ab hoc uerbo [[etiam nota]] **agere**,¹⁷⁸ ut '**quid legis ? Virgilium**', '**quid amas ? Amicam**'. Preterea **quid** iunctum¹⁷⁹ cum **facio** aut **ago**¹⁸⁰ querit de substantia actus.

Et nota quod substantia rei dicitur secundum uocabuli naturam omne quod est substantiale rei, sed usus nomen contraxit, ut sola [[de substantia]] species specialissima hoc nomine **substantia** detur intelligi antonomasice eoquod ipsa sola est totum esse. Et <secundum> hoc cum

168 uidemur Prisc.

169 quasi MS

170 ad uerbum] aduerbiaum MS

171 hoc questionem] hac questione MS

172 ad uerba] aduerbia MS

173 nisi MS

174 cf. below, p. 58

175 ante MS

176 magis MS, sed corr. MSc

177 demum MS

178 agit MS

179 iustum MS

180 facio aut ago] facis aut agendo MS

181 cum dicitur] creditur MS

dicitur¹⁸¹ queri de substantia actus, accipitur substantia. Hoc enim nichil est aliud quam querere aliquam speciem actuum¹⁸² sibi responderi, sed sicut substantiarum natura substantialis qua participantur, ita naturaliter esse \est/ earum effectus. Sicut¹⁸³ enim homo habet esse ex habitu humanitatis, ita albedo est quod dicitur ab efficiendo album et similiter in quibuslibet aliis naturis.¹⁸⁴ Substantia ergo actus nil aliud est quam [[actio substantie uerbi in substantiam]] eius effectus, ut lectionis substantia dicatur quod facit legentem, ambulatio quod facit ambulantem, quod nil aliud est quam actio substantie uerbi in subiectam¹⁸⁵ personam, quod significant omnia uerba quorum substantia est actus naturalis. Vnde et ad questionem de substantia actus omnia illa possunt responderi preter hec generalia **ago** et **facio**, que specialem [[effectum cuiuslibet actus qui effectus idem ponitur]] substantiam actuum¹⁸⁶ non significant, immo generalem. Querere¹⁸⁷ ergo de substantia actus nil aliud est quam querere sibi responderi specialem effectum cuiuslibet actus, qui effectus idem [ponitur] est quod actio substantie uerbi in subiectam¹⁸⁸ personam. Quod quia¹⁸⁹ significant omnia uerba quorum substantia est actus naturalis, ad '**quid agit?**' possunt hec uerba omnia responderi '**legit**', '**currit**' et similia. Respondentur etiam '**stat**' et '**sedet**' <et> talia, quamuis non significant substantiam actus. Sed licet huiusmodi responsio sit in usu uulgari, tamen incongrua est, quia sedere non est agere, sic nec sessio est actio.

Sed obicies quod sicut ad '**quid agit Socrates**'¹⁹⁰ ? species actus scilicet debet responderi, ita ad '**qualis est Socrates** ?' [est] species qualitatis debet responderi. Sicut enim ibi cuius speciei actus insit, noscitur et queritur, ita et hic cuius speciei qualitas insit persone, noscitur et queritur. Sed quomodo substantia actus significatur per uerbum, ita et substantia qualitatis per uerbum '**albet**' et '**rubet**'¹⁹¹ et similia. Quare sicut /f. 79v/ illi questioni uerba tantum respondentur, uerba tantum etiam et huic [uerba tantum] \debent/ responderi.

---

182 auctum non MS

183 sum MS

184 modis MS, sed corr. MSc

185 substantiam MS, substantiuam MSc

186 auctu non MS

187 quare MS

188 substantiuam MS

189 quia quod MS, sed transp. MSc

190 substantia MS

191 rubeus MS

Ad quod dicimus quod hic non queritur species qualitatis, sed qualitas speciei; ibi uero non queritur actus speciei, sed species actus, sicut significatur a uerbo. Vnde et per aduerbium queritur et per uerbum respondetur.

Item. Queritur cuius partis orationis uim habeat **quid** in hac questione. Non enim ibi <est> aduerbium. Aduerbio enim posito¹⁹² in questione non potest responderi nisi adverb<i>-um. Item nec nomen ibi esse potest, quia nomen in quolibet casu positum in interrogatione similem casum sibi uult responderi. **Quid** autem in hoc loco non tantum similem casum non querit, sed nec casum, immo uerbum uult sibi responderi. Vnde nec nomen est ibi nec aduerbium, sed nec uerbum est nec participium, quod satis constat.

Ad quod dico quod et nomen est ibi et uim nominis habet. Est enim accusatiui casus et transitivae construitur cum uerbo et significat substantiam actus infinite¹⁹³ de qua queritur. Nec mireris, si¹⁹⁴ **quid** eam significet, cum eam significant omnia nomina abstractiua. Et ponitur '**quid** [quid] agis ?' pro '**qua**<m> **actione**<m> agis ?' et respondetur '**lego**', idest lectione<m> ago, non enim lectionem facio, sed lectionem ago. Sicut ergo ponebatur¹⁹⁵ nomen cum generali uerbo in questione, ita debet speciale nomen actioni<s> cum generali uerbo responderi, pro quo '**lego**' dicitur et similia.

Dicit tamen Auctor¹⁹⁶ quod ibi poni<tur> pro aduerbio, quod non est ita intelligendum, sicut **sublime** dicitur poni pro **sublimiter**, ut scilicet manente uoce nominis habeat [[uocem]] significationem aduerbii, sed ita ut cum officium sit aduerbiorum <uerborum> adiectio esse et querere de his que pertinent ad uerbum, per **quid** queritur hic de eo quod pertinet ad uerbum. Vnde in parte uicem habet aduerbii.

RESPONDETUR NICHIL (IG. XVII, 25). Que responsio uidetur friuola, cum non quereretur an ageret aliquid uel nichil, sed quid ageret.

Ad quod dico duas questiones esse '**an agat**' et '**quid agat**'. Quarum¹⁹⁷ prima semper debet precedere et secunda asequi. Sed quia priora semper intelliguntur in posterioribus, factum¹⁹⁸ est causa compendii, ut tantum secunda fiat intelligendo primam in ipsa. Quia ergo querens '**quid agas**', primam questionem in secunda implicat, res-

192 aduerbio enim posito] aduerbium enim positum MS

193 infinitivae MS

194 sed MS

195 ponebantur MS, sed corr. MSc

196 cf. Prisc. IG. XVII, 11; 69; 168; XVIII, 47.

197 quare MS

198 fauctum MS, sed corr. MSc

pondens potest respondere prime questioni dicens '**nichil ago**', in qua responsionem¹⁹⁹ <secunde> implicat.

Sicut enim in positione posterioris²⁰⁰ intelligitur positio prioris, ita in remotione prioris intelligitur remotio posterioris.

Queritur autem hic quare de interrogatione pertinente ad substantiam actus ponat,²⁰¹ cum substantia actus prior sit accidentibus sibi de quibus per aduerbia queritur.

Ad quod dicimus quoniam²⁰² propositum huius erat ostendere quare nominales interrogationes fiant per nomina. Principale²⁰³ propositum exsequens²⁰⁴ subiungit uerbales fieri per plura aduerbia et interserens de **quid** incidenter, quia querit de substantia actus, redit ad propositum dicens:

QVOMODO etc. (IG. XVII, 25). Si nec hoc modo nec alio potest hec constructio fieri in ceteris et hoc <est> quod ait.

<de nominibus substantiue constructis>

QVE²⁰⁵ **SIGNIFICANT** (IG. XVII, 76) **SVBSTANTIAM**,²⁰⁶ idest uerba substantiua, [[altera]] quam illa componunt, **VEL NOMINATIONEM**,²⁰⁷ idest uerba uocatiua, que apponunt propria nomina per que fit nominatio. **ASCISCVNT**²⁰⁸ enim ut ea subiecto²⁰⁹ reddant, **NOMINA** quamuis sint tercię persone, in prima et secunda, non nominis, sed uerbi.

QVAMVIS (IG. XVII, 76). Quasi dicat: Dico non fieri in aliis.

"**VENIES TIRINTIVS** [[EIVS]]" (IG. XVII, 77).²¹⁰ **DEEST ENIM TV**.²¹¹ Nulla ratione excusari potest²¹² quare falsum sit quod hic dicit Priscianus. Hoc nomen <quod> est **Tirincius**, aut precedit²¹³ uerbum,

---

199 responsionem MS
 200 possessoris MS, sed corr. MSc in marg.
 201 potius MS
 202 qm MS
 203 participiale MS
 204 exsequens MS
 205 quod MS, sed cf. Prisc.
 206 substantiui MS
 207 nomina commune MS
 208 assis MS
 209 substantiuo MS
 210 cf. Iuv. Sat. IV, xi, 61.
 211 ei MS
 212 cf. above, p.22: "excusemus tamen eum..."
 213 precedet MS

ut ei personam reddat,²¹⁴ aut sequitur post uerbum, ut reddat qualitatem persone uerbi. Si precedat nominatiuus uerbum **uenies**, reuera <de>est **tu**. Nomen enim tercie persone nulli uerbo prime uel secunde persone potest personam reddere nisi preposito sibi pronomine eiusdem persone cum uerbo, ut '**ego lego Priscianus**'. Quare '**Tirincius uenies**' <non> potuit congrue dici nisi preposito²¹⁵ pronomine²¹⁶ **tu**. Si uero sequatur post uerbum ad reddendum /f. 80r/ qualitatem persone uerbi, sine pronomine sibi adiuncto potest nomen tercie adiungi uerbo prime et secunde persone. Quod non tantum in uerbis fit substantiuis et uocatiuis, sed etiam in multis adiectiuis, que substantiui²¹⁷ constructionem habent cum nominatiuis sequentibus, ut '**uideor bonus**', '**fio sanus**' et '**uenio Tirincius**'. In premissis ergo uersu²¹⁸ Iuuenalis aut precedit hoc nomen **Tirincius** uerbum aut sequitur ipsum. Sed non potest precedere, si sensum loquentis adendas: Quidam enim inuitans alium ad cenam ei promittit quod eum ita susciperet²¹⁹ hospicio sicut Euander²²⁰ suscepit Tirincium, idest Herculem, aut sicut suscepit Eneam, qui non fuit tante dignitatis quante Hercules, sed fuit hospes minor illo.²²¹ Hoc est ergo quod ei dicit '**tu habebis me Euandrum**',²²² idest talem susceptorem hospitis qualis fuit Euander, tu michi eris tantus hospes quantus fuerit Hercules ei uel Eneas. Et hoc est '**uenies Tirincius**', idest uenies michi tantus hospes quantus fuit Hercules Euandre uel Eneas minor hospes. Cum ergo non loqueretur Herculi, sed²²³ cuidam Romano, si²²⁴ '**tu**' dixisset: '**tu Hercules uenies ad me**', uitiose loqueretur, acsi²²⁵ loquens Socrati dicerem '**tu Cicero uenies ad me**' et loquens homini dicerem '**tu lapis uenies ad me**'. Quare non preposuit²²⁶ hoc nomen **Tirincius** uerbo, sed subiunxit. Ideoque non deest **tu**, cum nomen sequens post uerbum non indigeat pronomine nec uerbum egeat illo, cum in uerbo intelligitur nominatiuus eius.

---

214 reddant MS, sed corr. MSc

215 propositio MS

216 nomine MS, sed corr. MSc

217 substantium MS; sc. substantiui uerbi

218 usu MS

219 supplicii et an MS

220 eundem MS

221 cf. Iuv. Sat. IV, xi, 61.

222 euander MS

223 herculi sed] herculis MS

224 sed MS

225 tamen si MS

226 posuerit MS, sed corr. MSc

Vera solutio est quod Priscianus non cognouit adiectiua uerba posse construi substantiue cum nominibus. Cum enim dixerat nomina tercię persone posse adiungi sine pronomine uerbis substantiuis et uocatiuis, eius²²⁷ dicti assignat hanc causam quod scilicet uerba substantiua et uocatiua reperta sunt ad colligendum, idest ad componendum subiecte²²⁸ persone substantiam eius²²⁹ uel propriam qualitatem. Vnde cum et nomina significant substantiam persone et eius²³⁰ qualitatem propriam aperte possunt sibi adiungere nomina predicta uerba, ut nomina sibi adiuncta[m] componant subiecto substantiam eius²³¹ uel propriam qualitatem. Et cum econtra pronomina nec significant substantiam subiecti²³² nec propriam qualitatem, non possunt illa sibi adiungere ad componendum substantiuo quod ei habent componere. Inde est ergo quod post uerbum substantiuum et uocatiuum cuiuscumque persone²³³ potest sequi nomen tercię sine pronomine, cum uero pronomina poni non possunt. Et hoc est **VERBA IPSA etc.** (IG. XVII, 77).

MANIFESTVM EST IGITVR (IG. XVII, 79). A contrariis infert quod²³⁴ ideo pronomina non possunt poni post uerbum, quoniam non significant qualitatem que per uerbum redditur subiecto. Igitur nomina ibi congrue poni possunt, cum significant substantiam subiecti uel propriam qualitatem quam debent uerba apponere positione nominum, idest qualitatem propriam aut [uel] substantiam persone que dicuntur positio nominum, quia ad ea significanda sunt inposita nomina et hanc **POSITIONEM** predictam uerba **CONFITENTVR** esse suam, quoniam eorum est huiusmodi positionem subiecto²³⁵ componere; ad quod nomina sunt inposita.

VOCANT²³⁶ **A TERCIA AD PRIMAM** (IG. XVII, 79). Videtur uelle quod nomina sibi adiuncta cum sint tercię persone, tamen faciunt ex se prime aut secunde; quod non est uerum, quia nec ibi remanent etiam nomina alicuius persone.²³⁷ Duplex est enim significatio nominum et secundum duplicem significationem est duplex positio eorum

227 cuius MS

228 substantiue MS

229 cuius MS

230 cuius MS

231 cuius MS

232 substantiui MS

233 cuiuscumque persone] cuius quidemque persona MS

234 quasi MS

235 substantiuo MS

236 euocant Prisc.

237 cf. Gilbert, *Contra Eut.*, ed. Häring, p. 293, 51–3; *Dialogus*, p. 273–4. See also Hunt (1950), p. 51: "Porretani dicunt..."

in constructione. Propter significandam enim personam subiectam²³⁸ ponitur ante uerbum ad reddendam personam ei et propter significandam qualitatem ponitur nomen post uerbum ad reddendam qualitatem persone uerbi. Positum ergo nomen post uerbum non retinet uim [non] significandi personam, sed tantum apponendi qualitatem subiecto. Vnde nec positum post uerbum dicendum est alicuius persone, cum nec ibi habeat uim²³⁹ significandi personam. Propter quod non euocant a tertia ad primam et secundam<m> eo quod nomina que sunt tertiae, faciant ex se prime uel secunde,²⁴⁰ sed quia sibi positum in prima uel secunda persona adiungant nomina tertiae persone. Ad quod faciendum non egent pronomibus, ut ea sibi adiungant, cum eandem personam quam diffinite significarent pronomina, etiam significant definite uerba prime uel secunde. Et hoc est **CVM** etc. (IG. XVII, 79), idest positionem. /f. 80v/

<de possessiuis>

SED²⁴¹ **ETIAM INTRINSECVS**²⁴² (IG. XVII, 106), idest in personam eiusdem generis non extra suum genus **CVM DIVERSE**. Causa est quare possint transire ad aliam tertiā, quod scilicet diuerse sunt tertiae persone. Sed potest obici quod et plures sunt secunde. Eius enim secunda fit ad quam sermo dirigitur, et <si> sermo possit ab eodem dirigi[tur] simul ad plures, plures possunt esse secunde [et] que \et/ pronomine significantur, cum ad plures dico 'uos hoc fecistis'.

Si ergo hec est causa quare tertia possit transire in aliam personam, quia scilicet plures sunt, et similiter secunda in secundam, quia similiter plures sint secunde.

Ad quod dico hoc uocari diuersas tertiās non tantum diuersitate rerum que sunt persone, sed magis diuersitate officiorum quam habent in <con>struendo. Diuersas enim uocat tertiās in transitione eo quod ab una fit²⁴³ transitio in aliam. Hac ergo diuersitate quam habent in transitione, quod scilicet una est a qua fit transitio, \alia in quam fit transitio/, uocat diuersas personas. Quam diuersitatem quia non habent

238 substantiam MS

239 usum MS

240 uel secunde] et secunde persone MS, sed corr. MSc

241 sunt MS, sed cf. Prisc.

242 cf. Prisc. IG. app. crit. ad loc.

243 sit MS

secunde plures, non uoca<ntur> diuerse secunde. Immo quotquot sint secunde, si ad eas omnes fit²⁴⁴ transitio uel ab eis omnibus fit transitio, una tantum secunda uocantur propter unum officium quod in transitione habent.

TRES IGITVR (IG. XVII, 107), quia scilicet prima reciprocatur et secunda et tertia; igitur tres persone.

Et nota quod que hic dicuntur de [[causa]] diuersa constructione pronominum secundum diuersas personas, non dicuntur nisi de obliquis pronominum.

POSSESSIVA TAMEN (IG. XVII, 108). Hactenus docuit diuersas constructiones pronominum iuxta diuersitates casuum et etiam diuersas iuxta diuersitates personarum. Hic autem docet diuersas eorundem constructiones iuxta diuersitates specierum. Quod enim hactenus de pronomibus docuit, tantum pertinet ad primitiua. Ad intelligentia<m> ergo eorum que dicit de possessiuis, primo uidendum est que sit significatio possessiuorum, secundo quomodo sit iudicandum et intelligendum, quare dicuntur possessiua significare intrinsecus possessorem et possessionem extrinsecus, tercio unde dicantur possessiua et quare cum omnia possessiua sint tercie persone, quedam tamen dicantur possessiua <prime> uel possessiua secunde. Vltimo ponende sunt diuerse rationes constructionum eorum.

Pronomina ergo omnia possessiua²⁴⁵ substantiam solam significant, idest ita eam significant quod nullam eius qualitatem. Sed primitiua[m] et solam substantiam significant et in ratione unius solius persone. Etsi enim in plurali numero plures significant²⁴⁶ substantias, tamen eas omnes significant in ratione tantum prime persone uel tantum secunde uel tantum tercie. Possessiua uero semper duas significant²⁴⁷ substantias et in ratione diuersarum personarum. Significat enim quodlibet possessiuum substantiam possidentem et substantiam possessam, sed possessorem significat eo modo quo significatur a *sui*²⁴⁸ primitiuo. Verbi gratia. Hoc possessiuum *meus* significat possessorem ut primam personam, quia et hoc modo significatur \per/ *mei* primitiuum. Possessionem uero significat ut terciam personam. Similiter et *tuus* significat possessorem ut secundam personam, quo modo significatur per *tui* primitiuum, et possessionem significat ut [per] terciam personam. Item et *suus* possessorem significat ut terciam personam,

244 sit MS

245 substantiua MS

246 significant MS, sed corr. MSc

247 significant MS

248 suo MS

quia et sic significatur a suo primitiuo, et possessionem ut terciam personam. Si uero utramque significet ut terciam personam, tamen eas in diuersa ratione persone significat, quia significat eas ut²⁴⁹ diuersas tercias, cum notet alteram esse possidentem, alteram possessam. Significant²⁵⁰ ergo omnia possessiua diuersas substantias et in diuersa ratione persone, ut diximus. Sed preterea habent etiam significare rationem possidendi, quam possessioni apponunt, cum dicitur 'iste equus est meus uel tuus'.

Sed queritur quare magis **Euandrius** et cetera nomina possessiua, quare, inquam, magis hec dicuntur esse nomina quam hec pronomina **meus**, **tuus** et reliqua possessiua. **Euandrius** enim nullam qualitatem communem²⁵¹ multorum [et] significat, ex cuius significatione sit \nomen/ appellatiuum, preter solam rationem possidendi. Quare si ex eius²⁵² significatione est **Euandrius** nomen appellatiuum, nulla est ratio quin et **meus** uel **tuus** eiusdem significatione sit nomen appellatiuum. Si enim dicas quod **Euandrius** non principaliter rationem possidendi /f. 81r/ significat nec extra significationem habet esse nomen, restat quod significet aliam, quam propter significandam factum sit nomen. Sed preter rationem possidendi nulla est qualitas quam significet **Euandrius** nisi propria qualitas significata a suo primitiuo. Ex eius significatione si **Euandrius** habeat nomen esse, restat ut sit proprium nomen, sicut et **Euander**.

Ad quod dico quod reuera possessiua nomina nullam qualitatem significant principaliter nisi qualitatem suorum primitiuorum. Quare [[ex]] nullius alterius qualitatis significatione habet esse nomen **Euandrius** nisi ex significatione proprie qualitatis quam significat **Euander**. Ratione<m> enim possidendi non significat principaliter, sed tantum ex accidente deriuationis. Vnde sicut \albior/ rationem augmenti ex accidente comparisonis significat et **humuntio** diminutionem ex accidente deriuationis nec ex significatione huiusmodi habent esse nomina, sed ex significatione qualitatum primitiuorum suorum, ita et **Euandrius** ex accidente deriuationis [[significationem]] significat [o]rationem possidendi nec ex eius significatione est nomen, sed quia significat <qualitatem> sui primitiui. Quia tamen secundum rationem possidendi est commune multorum, secundum eam dicitur appellatiuum. Quare ex alterius qualitatis significatione habet esse nomen et ex

---

249 in MS

250 si significant MS

251 cum numero MS

252 cuius MS

alterius significatione habet dici appellatiuum. Vnde cum pronomen possessiuum principaliter habeat significare id tantum quod et suum primitiuum, nullam qualitatem principaliter significat, sicut nec suum primitiuum. Itaque nomen esse non potuit, cum nullam principaliter significet qualitatem. Ex accidente tamen deriuationis significat rationem possidendi multorum, ex cuius significatione posset esse appellatiuum, si principaliter qualitatem aliquam significaret ex qua posset esse nomen. Et sic patet que sit significatio pronominum possessiuorum.

Dicuntur autem pronomina possessiua significare possessorem intrinsecus et possessionem extrinsecus. Quod quidam ita exponunt, ut primam partem pronominis uocant intrinsecus quasi²⁵³ principalem, et finalem partem eius²⁵⁴ uocant extrinsecus quasi nec principalem. Volunt ergo quod pronomen possessiuum per partem intrinsecam significet personam possessoris et secundum partem extrinsecam significet possessionem.

Quod alii emendantes dicunt non alia parte pronominis significari hoc et alia parte illud, sed ex utraque²⁵⁵ parte pronominis innuitur pronomen significare <possessorem et> possessionem.

Sed aliter et multo melius potest exponi, ut dicatur quod intrinsecus significat possessorem, idest ab eo a quo esse contrahit, scilicet a primitiuo, etiam contrahit significare possessorem. Vnde quasi ab intus hoc ei conuenit, idest ab eo hoc habet a quo et habet esse. Significare uero possessionem²⁵⁶ contrahit quasi extrinsecus, scilicet ex accidente deriuationis. Dicuntur autem possessiua eo quod significant rationem possidendi. Vnde et in genitiuum primitiuum resoluuntur, qui dicitur possessiuus eo quod significet possideri.

Sunt autem omnia possessiua tertie persone et tantum tertie. Persona enim pronominis, idem uerbi, proprie dicitur id de quo per ipsum agitur. Quare cum \per/ pronomen possessiuum tantum agatur de possessione quam ut terciam personam significat tantum, ipsum est tertie persone tantum. Quedam dicuntur possessiua prime uel secunde: non dico quod dicantur esse prime uel secunde persone, sed quod dicantur esse possessiua prime uel possessiua secunde quasi deriuata a primitiuo prime uel a primitiuo secunde.

Nunc quot modis in transitione ponantur ex eo quod continent duas personas, uideamus. Transitio igitur inter duas personas semper

253 queri MS

254 cuius MS

255 qua MS

256 possessorem MS

attenditur, scilicet eam que agit, et eam in quam agitur. Et quamvis utraque ponatur in transitiua constructione, non tamen utraque dicitur poni in transitione, sed eam solam in quam fit transitio. In huiusmodi ergo transitione tribus modis²⁵⁷ habent poni possessiua ex eo quod continent duas personas, et necessario in ea, scilicet transitione que fit a possessore /f. 81v/ in possessionem et ea que fit ab extrinseca persona in possessionem et ea que fit a possessione in possessorem.

A possessore ergo fit transitio in possessionem, cum dicitur '**ego diligo meum filium**', ubi obliquus possessiui significat personam que ponitur in transitione, idest in quam transitio fit. Si enim dico '**ille diligit filium meum**', fit transitio ab extrinseca persona in possessionem et ponitur obliquus possessiui in transitione[m]. Et cum sit nominatiuus casus²⁵⁸ et significet personam a qua fit transitio, quia tamen duas personas, scilicet eam a qua fit transitio, et eam in quam fit, dicitur poni in transitione propter personam in qua<m> fit transitio, idest personam possessoris quam in se continet. Nec preter hos [modos] tres modos poni potest possessiuum in transitione ita ut significet²⁵⁹ personam in qua<m> fit transitio. His autem tribus modis necessario ponitur in transitione ex eo quod continet duas personas. Ex eo enim quod significat possessionem, ponitur in ea transitione que fit ab possessore²⁶⁰ in possessionem et <in> ea que fit ab extrinseca persona in possessionem. Ex eo uero quod significet personam possessoris, ponitur in ea transitione que fit a possessione in possessorem.

Et hoc est quod ait POSSESSIVA etc.

<de interrogatione speciei per 'quis' et 'quid'>

<N>ota quod aliquando queritur de persona <et> ipsa ignoratur; quandoque de ipsa queritur propter ignoratam²⁶¹ propriam eius qualitatem; aliquando queritur de eadem propter ignoratam eius speciem, que<m> modum querendi hic docet Priscianus.²⁶² Per quis cum enim queritur '**quis legit**²⁶³ ?', de persona queritur, quoniam ipsa ignoratur.

257 cf. Prisc. IG. XVII, 108.

258 sc. pronom. possess., cf. Prisc. IG. XVII, 109.

259 significat MS

260 ab possessore] ad possessorem MS

261 ignorantiam MS

262 cf. Prisc. IG. XVII, 43

263 leget MS

Cum queritur 'quis est ille?', de persona²⁶⁴ non queritur quia ignoratur, cum demonstrationi subiaceat, sed quia ignoratur eius propria qualitas. Cum ergo queritur 'quis inuenit litteras?', de persona queritur non propter ignoratam rem speciei rei. Qui enim querit[ur] dubitans, dico, an homo fuerit sapiens qui litteras per se inuenit uel utrum angelus inuenerit eas uel quid aliud rationale, intendit querere cuius speciei res eas inuenerit, ut cognita specie rei tandem certificetur de re speciei. Ad notificandam ergo speciem rei respondetur 'homo qui inuenit litteras', in quo ita de homine agatur quod intentio²⁶⁵ loquentis ad nullum dirigitur, sicut si dico 'leo est fera bestia'. Cum enim nullum leonem uideo, nullus est de quo hic intendam dicere, quia nullus est quem²⁶⁶ habeam premittere, que suppositio dicitur specialis. **Continuatio.** Infinitiuo nomini quis iunguntur²⁶⁷ pronomina et propria nomina, ut dictum est, et appellatiua quoque solent adiungi, idest responderi.

SED MAGIS (IG. XVII, 43). Electiue est. Sola enim substantiua que significant genera et species possunt hic responderi **SED**²⁶⁸ **VIDETUR**, quasi respondentur appellatiua. Sed tamen non uidentur hic significare rem indiuiduam et habere uim propriorum. Cum enim queritur 'quis legit?' et respondetur 'Socrates', hoc nomen sua significatione discernit personam ab aliis rebus eiusdem speciei. Sed quomodo illud nomen significatione indiuidue qualitatis discernit rem subiectam ab omnibus aliis eiusdem speciei, ita cum ad hanc questionem 'quis inuenit litteras?' respondeatur, hoc nomen homo significatione speciei discernit rem subiectam ab omnibus rebus aliarum specierum eiusdem generis. Propter quam similitudinem discretionis quam habet speciale nomen cum proprio, uidetur et ipsum proprium nomen²⁶⁹ esse <et> significare rem indiuiduam.

CVM DE IPSO GENERALITER²⁷⁰ (IG. XVII, 43). Hic adaptat similitudinem inter questionem que speciem querit responderi, et eam que sibi uult responderi [[et discernit ab aliis quod sit responsione]] proprium nomen. Sicut enim cum [[dicitur]] queritur 'quis legit?', quantum est interrogatione querentis, res unius speciei tantum adten-

264 qua MS

265 iteratio MS

266 quam MS

267 iungetur MS

268 si MS sed Prisc.

269 proprium nomen] pronomen MS

270 aliter MS, sed cf. Prisc.

271 adtandem MS

dit²⁷¹ quarum unam uult sibi responderi et discerni[t] ab aliis quod fit²⁷² [[in]] responsione proprii nominis, ita cum queritur '**quis inuenit litteras ?**', res specierum unius generis adtendit²⁷³ et rem unius illarum specierum uult sibi responderi et discerni[t] a rebus aliarum specierum quod fit responsione specialis nominis. Hec enim questio quantum est interrogatione querentis, tantum in res huius generis "animal" <<est>>, ita²⁷⁴ enim quod homo uel alia res alicuius /f. 82r/ specierum animalis uelut sol uel angelus uel aliquid tale litteras inuenit. Propter quod querit rem illam significatione speciei a rebus aliarum specierum eiusdem generis discerni et sibi responderi. Quod ergo facit proprium nomen quod respondetur ad questionem factam specialiter de homine, facit et speciale nomen, cum respondetur ad interrogationem factam generaliter de animali. Propter quam similitudinem eius cum proprio nomine uidetur et ipsum esse proprium nomen et rem indiuiduam significare.

SIMILITER (IG. XVII, 43). Quasi dicat: Non est inde mirum si appellatiua specialia in responsione habent uim priorum, cum appellatiua adiectiua uim priorum quandoque habent in responsione. Sicut²⁷⁵ quandoque attonomasice appropriantur alicui, uelut **poeta** uim proprii habet, quando[que] solum dat intelligi Virgilium, et hoc nomen **magister** inter discipulos eiusdem scole uim proprii habet, quando sua appellatione dat intelligere tantum magistrum eorum, ita et hec adiectiua **gramaticus** et **medicus** uim priorum habent, quando[que] ea²⁷⁶ per excellentiam appropriantur aliquibus in ciuitate, quod in uulgari satis patet, cum quasi apponens²⁷⁷ articulum dixeris '**li gramaires**'. Querenti ergo '**quis ex uobis est gramaticus**', ex intellectu iam posito respondetur '**hic est gramaticus**'. Vnde uim proprii habet hoc nomen appropriatum [[pro]] persone, ut dixi. Similiter **orator** et **medicus**. Quam appellationem appellatiui nominis iste intelligens adiunxit **CVM DE PROPRIA SVBSTANTIA PERSONE**, idest de substantia que est persona.

QVAM²⁷⁸ HABET GRAMATICA (IG. XVII, 43). Non ait: "**qui habet gramaticam**", sed "**quam²⁷⁹ habet gramatica**", per hoc innuens

---

272 sit MS

273 adtandem MS

274 non MS

275 tunc MS

276 cum MS

277 apponentes MS

278 quod MS

279 quod MS

excellentiam propter quam hoc nomen **gramaticus** appropria[n]tur. De enim eo solo qui artem gramatice uendicat, dicitur quod habeatur a gramatica, sicut et uiri diuiciarum dicuntur non quilibet possidentes diuicias, sed qui possidentur ab eis.

Quatuor modis **quid** ponitur in interrogatione,²⁸⁰ scilicet ad querendum de substantia actus, ut '**quid agit ?**', uel ad querendum de substantia suppositi,²⁸¹ ut '**quid legit ?**'. Hec enim interrogatio querit sibi supponi nomen in responsione propter notificandam substantiam suam. Quod²⁸² fit cum respondetur '**Virgilium legit**'. Item ad querendum de substantia substantiui, ut cum queritur '**quid est homo ?**' et respondetur ei [uel] diffinitio. Item ad querendum cuiusmodi res sit supposita nomini sibi adiuncto in responsione. Et uult in responsione subici ad '**quid est**' descriptionem, uelut cum queritur '**quid est album?**' et respondetur '**infectum albedine est album**'.

Nota quod quandoque fit pronuntiatio generalis²⁸³ sine²⁸⁴ collectione, ut dicitur **homo** uel **animal**. Hec enim nomina habent se ad multa generaliter, non tamen per ipsa agitur²⁸⁵ semper de omnibus simul nec umquam ex sua significatione dant intelligere omnia illa colligi ad agendum de illis. Quandoque fit pronuntiatio generalis cum collectione [[et dis]], sed sine distributione, ut <cum> dicitur '**omnes Apostoli sunt duodecim**'.²⁸⁶ Quandoque fit pronuntiatio generalis ad collectionem et distributionem,²⁸⁷ ut cum dicitur '**quicumque hoc fecerit, capite puniatur**'. Propter hoc ergo geminatur **quis** uel assumit **-cumque** et **-libet**²⁸⁸ et similia, ut posita in constructione faciant generalem pronuntiationem et colligant et distribuunt. Quod officium eorum hic ostendit dicens **CVM**²⁸⁹ **PRETEREA**.²⁹⁰

QVANTVS (IG. XVII, 45). Hic exemplum non satis proprie uidetur poni iuxta premissam assignacionem, sed si dicetur '**quantus sit qui hoc fecerit, capite puniatur**', idest siue fuerit consul siue dux,

280 cf. Prisc. IG. XVII, 44.

281 cf. above, p. 45

282 quid MS

283 cf. Prisc. IG. XVII, 45.

284 non MS

285 agatur MS, sed corr. MSc

286 cf. Sum. Soph. El., ed. De Rijk (1962), p. 319, 26; Robert of Paris, Summa, ed. Kneepkens, p. 110, 28

287 collectionem et distributionem] collectiua et distributiua MS

288 quilibet MS

289 est Prisc.

290 preteria MS

hic uniuersa colligit de quibus loquitur et proprie ponitur.

<de declinatione pronominum>

EST ENIM PLANVM (IG. XVII, 53). Nota aliud inconueniens²⁹¹ contingere si fiant ambe declinationes²⁹² in principio, et aliud si ambe fiant in fine. Si enim ambe in principio contingerent, confusio fieret. Cum enim nullum pronomen sit nisi tantum unius persone, non potuit tantum in uno pronomine fieri declinatio personarum. Quare necessario fit in diuersis pronominibus, ut diuersa pronomina habeant diuersa initia ad discernendas personas. Declinatio uero /f. 82v/ casuum in uno pronomine fieri deberet eo quod unum pronomen multorum est casuum. Quare si casuum declinatio fieret in principio, idem pronomen necessario haberet diuersa initia ad discernendas personas. Si similiter in eodem pronomine essent diuersa initia ad diuersos casus, tanta confusio esset, ut cum audirentur diuersa initia, nesciretur, utrum essent eiusdem pronominis ad discernendos casus uel diuersorum ad discernendas personas.

Item. Si fuerint ambe in fine, non posset obseruari proprietas casuum, que in tribus pronominibus primitiuis²⁹³ talis est, ut simili quolibet casu pronomina illa sint coniuga, idest in simili terminatione conuenientia, ut **mei, tui, sui**. Si autem declinatio personarum fieret in fine, cum non possit esse nisi in diuersis pronominibus, necessario hec pronomina in simili casu hab<er>ent diuersas fines ad discernendas personas. Que duo <in>conuenientia hic notat dicens **MUTATIONEM CASVS** (IG. XVII, 53).

ACCIDIT RELATIO (IG. XVII, 56). Queritur quare tractatum suum non incepit a demonstratiuis, cum digniora sint demonstratiua relatiuis, tum²⁹⁴ quia faciunt certiore suppositionem, tum²⁹⁵ quia inueniuntur in prima et secunda persona.

Ad quod dicitur quod in tractatu²⁹⁶ pronominis sufficienter ostenderit proprietates demonstratiuorum pauca dicens de relatiuis. Propter quod ut primo habuit occasionem agendi de proprietatibus pronomi-

---

²⁹¹ que conueniens MS

²⁹² dictiones MS

²⁹³ primis MS

²⁹⁴ tamen MS

²⁹⁵ tamen MS

²⁹⁶ tractu MS, sed corr. MSc

num, proprietates relatiuorum statim adiungit pauca adiungens de demonstratiuis.

<de constructione transitiva et intransitiva>

QVEMADMODVM (IG. XVII, 66). Quoniam hic primo agitur de constructione casualium ad uerba, dicendum quid sit constructio et quid sit transitio uel intransitio et que constructio dicatur transitiva uel intransitiva secundum rei proprietatem et que per solam accomoditatem.

Constructio ergo est rationabilis ordinatio dictionum ad componendam orationem. Sicut enim congrua ordinatio litterarum ad faciendam sillabam aut sillabarum ad dictionem dicitur orthographia, sic[ut] congrua ordinatio dictionum ad faciendam orationem dicitur sintaxis, quasi compositio uel constructio. Constructio autem omnis aut est transitiva aut²⁹⁷ intransitiva. Et dicitur transitiva proprie que[m] habet uerbum transitivum et in usu transeundi, idest consignificatione duarum personarum, eius²⁹⁸ a qua fit²⁹⁹ transitio et eius³⁰⁰ in quam fit,³⁰¹ uelut ista '**Socrates legit Virgilium**'. Hec enim tota non debet dici mixta ex duabus, sed tantum transitiva ab eo quod habet uerbum transitivum et in usu transeundi. Nichil enim est a quo constructio debeat dici transitiva nisi a uerbo transitivo. Sicut enim nec [[sicut]] nominatiuus <dicatur> transitivus nec aliquis³⁰² obliquorum, quamvis diuersas personas significant et sibi construuntur cum dico '**capa Socratis**', ita nec ipsa constructio propter hoc proprie dicitur transitiva, sed ea sola que uerbum habet transitivum quod solum ab officio transeundi dicitur transitivum. Similiter et intransitiva dicitur proprie illa que uerbum habet contrarium transitivo, idest absolutum, ut '**Socrates sedet**'. Et preter eas³⁰³ sunt infinite constructiones, que tamen omnes ad unam istarum deberent reduci propter aliquam similitudinem.

Sed nota quod transitiva alia simplex, que scilicet unam tantum habet transitionem, ut '**lego Virgilium**', alia duplex, que duas scilicet

---

297 ou MS, sed corr. MSc

298 cuius MS

299 sit MS

300 cuius MS

301 sit MS

302 obliquus MS, sed corr. MSc

303 quod MS

habet transitiones et dicitur retransitiua, ut 'ille rogat te, ut ipsum diligas'.

Item. Transitiua proprie dicitur que transitionem significat fieri a personam in personam. Inproprie dicitur transitiua, que significat transitionem fieri persone in se ipsam, que potius reciproca dicenda est, ut 'diligio me ipsum'. Si iungas³⁰⁴ etiam hanc sub transitiuam, in duas³⁰⁵ facienda est diuisio constructionum³⁰⁶ predicto modo. Si uero istam, quia nimis inproprie dicitur transitiua, transitiue opponas, poteris sic diuidere: Constructio alia est transitiua, alia intransitiua, alia reciproca. Et in omnibus, ut dictum est, alie per similitudinem accomodantur. Verbi / f. 83r/ gratia. 'Cappa[s] Socratis' constructio est et secundum rei proprietatem nulla \est/ earum, que tamen, quia modo transitiue duas personas significat, transitiua uocatur.³⁰⁷ Similiter 'se uidet' non est transitiua, quia licet habeat uerbum transitium, tamen non habet ipsum in usu transeundi nec proprie dicitur <in>transitiua, cum non habeat uerbum absolutum. Quia tamen modo intransitiue diuersis uocibus eandem significat personam, uocatur [[intransitium]] intransitiua <sicut> 'homo albus' et similes.

Item. Cum reciprocatio sit³⁰⁸ transitionis refrenatio, ubi non ponitur uerbum transitium, non proprie dicitur fieri reciprocatio, uelut cum dicitur 'noceo michi' et similes. Quia³⁰⁹ tamen habent uerbum quod modo transitiui adiungitur obliquo, dicuntur etiam ***** hee constructiones reciproce.

ET NOMINATIVIS³¹⁰ (IG. XVII, 66). Premissam similitudinem adaptat.

<de uerbis substantiuis, uocatiuis et adiectiuis>

NON TAMEN (IG. XVII, 76). Quasi dicat:³¹¹ Vt congrua sit constructio, necesse est, ut nomen sit eiusdem persone cum uerbo cui adiungitur. Non tamen hoc obseruatur ubique, quia uerbis substantiuis et

304 si iungas] significat MS

305 ducas MS

306 constructio non MS

307 uocantur MS, sed corr. MSc

308 fit MS

309 que MS

310 nominatiuis MS, sed cf. Prisc.

311 uere MS

uocatiuis in prima et secunda persona possunt adiungi nomina congrue tercie persone, non tamen ad reddendam personam uerbo, sed ad reddendam qualitatem persone uerbi. Ad quod intelligendum pauca dicenda sunt de inuentione huiusmodi uerborum.

Omne igitur uerbum, ut sepe diximus, repertum est propter apponendam suam substantiam sue persone. Sunt autem tria genera eorum, que apponuntur. Cum enim proprietates tantum possint apponi,³¹² earum alie sunt substantie subiectorum, ut genera, species, differentie; alie sunt proprie qualitates eorum, scilicet indiuidua; alie sunt accidentia. Vnde propter triplex genus³¹³ appositorum³¹⁴ inuenta sunt tria genera apponentium uerborum. Est enim inuentum hoc uerbum **sum, es,**³¹⁵ **est** propter apponendas substantias subiectorum.³¹⁶ Vnde ex officio apponendi eas dictum est substantiuum. Et est quidem repertum³¹⁷ ut equiuoce significet quascumque personas subiectorum.³¹⁸ Quas cum propter equiuocationis confusionem sua significatione non distingua[n]t, adiunguntur³¹⁹ ei nomina significantia eas ad determinandum quam³²⁰ earum habeat apponere in qualibet locutione uelut cum dicitur '**Socrates est homo**', adiunctione nominis determinatum est quam suarum significationum hic habeat uerbum apponere³²¹ et sic in aliis.

Propter apponendum uero proprias qualitates inuenta sunt uerba uocatiua, scilicet **uocor** et **nominor** et similia. Que³²² ex officio apponendi propria nomina quibus fit uocatio, dicta sunt uerba uocatiua. Et sunt ita reperta, ut significant³²³ qualitates omnium propriorum nominum equiuoce. Et unde propria nomina eis adiunguntur, ut per hec³²⁴ determinetur, cuiusmodi propriam qualitatem hic pretendunt³²⁵ uel ibi. Et sunt hec uerba deponentia diuersa a passiuis horum a[u]ctiuorum **uoco, -cas, nomino, -as.**³²⁶ Vnde si contingat ab aliquo me uocari

312 poni MS, sed corr. MSc

313 ergo MS

314 apposita MS

315 eis MS

316 substantiuorum MS

317 quidem repertum] quod repertam MS

318 substantiuorum MS

319 adiungantur MS, sed corr. MSc

320 quod MS

321 cf. above, p. 22

322 quo MS

323 significant MS

324 hoc MS

325 precedunt MS

326 cf. Ralph of Beauvais, *Glose super Donatum*, p. 29, 23-7

asinum, non dicitur **'iste uocatur'** ponendo ibi uerbum absolutum,³²⁷ sed³²⁸ passium. Verbum enim uocatiuum significaret³²⁹ hoc esse nomen meum. Ad discernendum habet etiam usus loquendi, ut passium illud cum obliquo proferatur, cum quo deponens uocatiuum non ponitur. Nec sequitur **'iste uocatur ab aliquo asinus'**, quod ideo absolute sit³³⁰ dicendum **'iste uocatur asinus'**, sicut non sequitur quod si uocatur ab aliquo asinus, quod ideo sit nomen eius.

Propter apponendum utcumque accidentia inuenta sunt cetera uerba, que ex officio apponendi accidentia dicuntur accidentaliter uerba uel adiectiua, ut **legit, currit** et similia.³³¹ Quia tamen sunt multa accidentia ad <que> significanda non sunt reperta uerba adiectiua sicut longitudo, crispitudo et similia, transumptum est uerbum substantiuum ad hoc apponendum, ut sicut proprie dicitur **'Socrates est homo'**, ita licet preter proprietatem **'Socrates est longus uel crispus'**. Et inde etiam propter similitudinem transumptum est ad apponendum quolibet³³² alia. In quo usu licet sit preter officium, tamen retinuit nomen quod habet ex officio, ut ubique dicatur substantiuum et substantiue construi ad nomen sequens.³³³ In hoc ergo differunt uerbum uocatiuum et /f. 83v/ substantiuum a ceteris, quod exigunt semper duos nominatiuos sibi adiungi, unum ut preponatur uerbo et sibi reddat personam, alterum uero <ut> sequatur post uerbum et reddat persone qualitatem uerbi et construatur ei diuerso modo. Cum enim dicitur **'ego sum homo'**, si queratur **'quem casum requirit 'sum' ?**, dicendum est hunc³³⁴ nominatiuum casum ego. Quare ? Quia uerbum prime persone est et exigit nominatiuum casum eiusdem persone. Si uero queratur **'que pars regit reliquum nominatiuum ?'**, responde **sum**. Quare ? Quia substantiuum³³⁵ est ad illud. Sic et de uocatiuo intellige. Cetera uero uerba unum solum nominatiuum exigunt sibi adiungi. Vel non³³⁶ enim sicut dicitur **'ego sum homo'**, non, inquam, ita dicitur **'ego lego homo'**, sed quotquot habeat nominatiuos, debent precedere uerbum.

---

327 actiuum MS

328 scilicet MS

329 significat MS, sed corr. MSc

330 dicitur MS

331 cf. Log. Parr., p. 10-1

332 qualibet MS

333 cf. above, p. 22

334 homo MS

335 substantiuum MS

336 nisi MS

INDEX VERBORUM

- absolutio** 39-40; a. accommodatio substantie verbi ad subiectam personam sine determinatione approbationis vel communitatis 37-38; a. vs. discretio 37-38; a. specialis vs. a. communis 40; a. vs. transitio 40
- actio** = effectus proprietatis 30; a. ex qua uerbum dicitur actuum 30; accio persone in personam 30; naturalis a. 30; a. substantie uerbi 46
- actus** a. naturalis 30, 46; substantia actus 45; species actus 45-48; substantia actus vs. substantia suppositi 45
- adiectiuum** vs. substantiuum 26; adiectiuum uerbum: *see* uerbum adiectiuum.
- aduerbium** 26
- aequi-** : *see* equi-
- album** infectum albedine 58
- antonomasice** 45
- applicatio** 37; a. ad reddendam ei personam 39
- apponere** 39, 48-50; 62; a. vs. supponere 34; 35
- appositio** substantia nominis substat appositioni 33; substare a.-ni vs. substare locutioni 33
- appositum** triplex genus appositorum 62
- articulus** 41, 57
- collatio** = transitio = accio 30
- collectio** vs. distributio: 58
- comicus** 33
- compositio** 43; c. ad subiecta 29
- conceptio** 37, 39
- coniunctio** 26
- constructio** 60; c. congrua 61; c. reciproca 61; c. retransitiua 61; c. transitiua vs. intransitiua 60; c. mixta 60; c. transitiua simplex vs. duplex 60-61
- construi** c. congrue 22; ratio construendi 22; c. substantiue 21-23 (vs. personaliter), 48-50, 63
- demonstratio** 24, 33; d. ad oculum quidcumque supponat 37
- deriuatio** vs. primitiua 53
- determinatio** 37
- dialecticus** 41
- dictio** vs. oratio 43
- discretio** 37; d. persone 40; d. vs. absolutio 37-40
- effectus proprietatis** 30; e. p.: quod est qualitatum efficere est nominum demonstrare 33; e. p.: substantia actus 46;
- equiuoce** 22, 33, 62
- excusare** excusum tamen eum 22; potest excusari constructio 23; nulla ratione excusari potest... (substantiue construi) 48
- exigentia** 22

forma intelligibilis 28

gramaticus 42; quadam similitudine appellat gramaticus 28

indicatiuus 40

inductio 25

inesse rei proprietatem que inest 28; i. vs. subesse 41

inperatiuus 40

inpositio nominis 27, 28

intellectus i.-um manifestare 28; nomina rebus inposita non propter ipsas res sed propter i.-um inponentis 27; prolatio vs. i. 23; uox vs. i. 23

interrogatio 41

interrogatiuum 41; omnia i. sunt aut nomina aut aduerbia 42; i. vs. interrogatio 43

locutio substare locutioni 28, 33 (vs. substare appositioni)

logica 33

mores 22

naturalis similitudine n.-ium 29; substantia / qualitas in n.-ibus 28; in rebus n. 41; n. philosophus 34

natura substantialis 46

nomen 26; duplex significatio nominis 21, 50; ex significatione substantie ponitur ante uerbum vs. ex significatione qualitatis post uerbum ponitur 21; ad apponendum sufficiunt n. in omni persona 35; n. abstractiuium vs. nomen concretium 29; n. abstractiuium 47; n. appellatiuium speciale vs. n. appellatiuium adiectiuium 57; n. appellatiuium vs. n. proprium 33, 56; n. tertie persone 33; qualitatem n.-is ... causam ex qua nomen inponitur 28; qualitas n.-is, non qualitas absolute 28; qualitas propria vs. communis 32; substantia n.-is nec substantia absolute 28; substantia n.-is 33; substantia n.-is et qualitas n.-is 42; res supposita nomini 58;

nominare 48; n. rem 28

nominatiuus casus significatio n. c., idest substantia nominis 31-32

notitia prima et secunda 24

officium o. nominis 33; o. aduerbiorum 47; o. in construendo 51; o. pronominis 58; o. supponendi et apponendi 34, 35; o. apponendi 62-63; o. transeundi 60;

optatiuus 40

orator 33

ordinatio dictionum 25-35

ordo uerborum duplex locus in o. u. 21

participare natura substantialis qua participantur actus 46

participium 26

passio vs. actio 31; passio vs. transitio 31

perfecta oratio 26; p. o. non nisi ex usu 27

persona 32; p. nominis 21; ad apponendum sufficiunt nomina in omni p. 35; p. apud comicos, oratores, naturales philosophos, grammaticos 32-33; p.-a vs. qualitas p.-e 42, 51, 55, 62; p. substat toti locutioni 33; p. triplex 34; qualitas <inherens> persone 43; significant omnia possessiva diuersas substantias et in diuersa ratione p.-e 53; substantia que p.-a dicitur 21; persona uerbi 21, 22; *see also* discretio, absolutio, significantia, conceptio, applicatio, transitio, substantia, qualitas

personaliter *see* construi.

poni p. ante vs. poni post uerbum 21-23, 50

possessiuum 24, 51-55

predicatio 33

predicatum 42

prepositio 26

primordialis materia 28

principalis significatio 29

pronomen 26; quare p. reperta 32; declinatio p. 59; uocatiuus casus pronominum 23-24; p. relatiuum, demonstratiuum 41; demonstratiuum pron. vs. relatiuum pron. 59; p. non apponant qualitatem, sed ut substantiam supponant 35, 36; p. meram significet substantiam 42; p. solam substantiam significet, non eius proprietatem 28

proprietas p. persone 21; p. unde est 28; p. rei subiecte 29-30; p. vs. subiecta substantia 31; *see also* effectus proprietatis, nomen, qualitas

qualitas qu. absolute 28; qu. duobus modis significatur 42; qu. vs. persona 49; species qu. 44; species qualitatis vs. qualitas speciei 47; *see also* nomen, proprietas.

quis "quid agit" 46-48; "quis" et "quid" 55-58; "quid" quattuor modis in interrogatione 58

ratio r. construendi 21; rationes 22

relatio 24; 33

res existens vs. res non existens 27

significantia 37, 40; s. duplex 38

sillogismus propositio sillogismi 25

soloecismus 26

species s. specialissima 45; s. rei vs. res speciei 56

subesse vs. inesse 41

subicere, subiectus/um 42; compositionem ad subiecta 29; in parte subiecta 26; proprietas rei subiecte 30; subicere id de quo est sermo 21; substantia subiecta vs. substantia subiecti 44; substantiam subiecti 50

substantia s. absolute 28; s. quod substat accidentibus 28; s. actus 46, 48, 58; s. mera 42; s. nominis *vs.* substantia uerbi 30; s. qualitatis 46; s. subiecta *vs.* subiecti 44; s. substantiui 58; s. suppositi 58; s. uerbi 29; s. *vs.* qualitas in naturalibus 28; *see also* nomen, uerbum.

substantialis s.-e per quod res habet existere 29; '*sum*' equiuoce significat quodcumque s.-e 22; s.-e rei, substantia rei 45; natura s.-is qua participantur 46

substantiue: *see* construi

substantium esse s. 63; uerbum s. est ad illud 22; *cf.* uerbum substantium.

supponere 36; pronomen 1. uel 2. persone pro omni proprio nomine possit supponi 37; s. *vs.* apponere 34; 35

suppositio s. certissima 33; s. certior 35, 59; s. multis modis 36; s. specialis 56

suppositum demonstrationi 40

syllogismus *see* sillogismus

transitio inter duas personas 54; t. a qua, in quam (in possessiuis) 51

transitiua constructio 55

uerbum 26; u. non tantum significet id quod de alio dicitur, sed compositionem eius ad subiecta 29; u. *vs.* uerbum passium 62; et substantia qualitatis per uerbum '*albet*' 46; omne u. repertum est propter apponendam suam substantiam sue persone 62; persona *vs.* qualitas persone uerbi 49; substantiam uerbi 21; u. absolutum 30, 40, 60; u. adiectiuum 49, 50, 61-63; u. substantium 21, 22, 48, 49, 61-63; u. substantiua et uocatiua reperta sunt ad colligendum / componendum subiecte persone substantiam eius uel propriam qualitatem 50; u. transitium = actiuum *vs.* u. transitium tantum 30; u. transitivum *vs.* uerbum absolutum 30, 60; uerbum uocatiuum 21, 48, 49, 61-63

uis nominis 47

uocatio 62

uocatiuus uo.-us casus 21; uo.-um uerbum 21, 48, 49, 61-63

uox u. *vs.* intellectus 23; manifestare intellectum per uocem 28

uulgaris in u.-i "*li gramaires*" 57

usus 45, 46; u. *vs.* ratio 24; modus et natura significandi *vs.* u. 24; u. transeundi 60